

OSMANLI-MACAR AHİDNAMELERİ BAĞLAMINDA
OSMANLI-MACARİSTAN İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ VE
II. BAYEZİD DÖNEMİNE AİT TÜRKÇE MACARİSTAN
AHİDNAMELERİ ÜZERİNE İNCELEMELER*

*Büşra AKTAŞ KÜTÜKÇÜ***

ÖZET

Osmanlılar XIV. yüzyıldan itibaren çeşitli devlet ve topluluklara vermiş oldukları ahidnamelerle hukuki, siyasi, ekonomik ve diplomatik ilişkilerin temellenmesini ve bir esas çerçevesine oturtulmasını sağlamışlardır. Bu bağlamda diplomatik belgeler olarak ahidnameler Osmanlı diplomasi tarihinin ve siyasal tarihinin şekillenmesinde temel belgelerdir. Bu belgeler içerisinde XV. yüzyıldan itibaren metinlerine rastladığımız Macaristan ahidnameleri XV-XVI. yüzyıl Osmanlı-Macaristan ilişkilerini anlama ve değerlendirme bakımından en temel kaynaklar olarak nitelendirilmektedir. Bu çalışmada Osmanlı ahidnamelerinin Osmanlı-Macaristan diplomatik ilişkilerindeki rolü ve diplomasi tarihi bakımından önemi sorgulanmakta ve Osmanlı diplomatik biliminin incelediği bir alan olarak ahidname formunun ortaya çıkışında bu ahidnamelerin yeri ve önemi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca çalışmada XVI. yüzyılın başına kadar Osmanlı-Macaristan ilişkilerinin siyasal gelişimi ahidname bağlamında incelenmekte ve ardından Osmanlı-Macaristan diplomatik ilişkilerine dair günümüze ulaşan iki Türkçe ahidname metninin Osmanlı-Macar ilişkileri içerisindeki yeri tahlil edilmektedir. Osmanlı-Macaristan ilişkilerine dair ilk Türkçe ahidname olarak II. Bayezid dönemine ait tarihsiz bir ahidname metni günümüze ulaşmıştır. Bu metin György Hazai tarafından 1965 yılında Macarca bir makalede neşredilmesine rağmen Türkiye’de herhangi bir şekilde değerlendirilmemiş ve daha sonraki çalışmalarda –çok az istisna olmakla birlikte– kullanılmamıştır. Sözü geçen bu metin ne yazık ki orijinal bir metin değil bir surettir. Bu çerçevede bu ahidnamenin orijinalinin düzenlenip düzenlenmediğine dair kesin bir bilginiz yoktur. Ancak Osmanlı-Macaristan iliş-

* Makalenin geliş tarihi: 20.04.2022 / Kabul tarihi: 18.06.2022

Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında Prof. Dr. Mehmet Canatar danışmanlığında yürütülmekte olan “Osmanlı Diplomatiğinde Ahidname Formunun Doğuşu ve Gelişimi (XIV-XVI. Yüzyıllar)” adlı doktora tezine dayanılarak hazırlanmıştır. Makalenin hazırlanması sırasında erişemediğim bir kaynağı benimle paylaşarak büyük bir yanlıştan dönmemi sağlayan Doç. Dr. Güneş Işıksel’e teşekkür ederim.

** Araştırma Görevlisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, busra.aktas@medeniyet.edu.tr, (Orcid ID: 0000-0001-9934-3908).

kileri içerisinde çok önemli bir yeri olan bu metin ikili ilişkilerin gelişimi ve kendisinden sonra düzenlenen Türkçe ahidnamelere örneklik teşkil etmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Bu özelliğine ve önemine binaen bu metnin transkripsiyonu tekrar neşredilmekte ve diplomatik ve tarihsel bakımdan incelenmektedir. Osmanlı-Macaristan diplomatik ilişkileri tarihi açısından günümüze ulaşmış olan en önemli belgelerden bir diğeri ise 1503 tarihli Macaristan ahidnamesidir. Tayyib Gökbilgin tarafından fotokopisi yayımlanarak kısa bir değerlendirmeye tâbi tutulan bu ahidname Türkçe tek orijinal Macar ahidnamesidir. 1503 tarihli ahidname bu açıdan oldukça önemli olmakla birlikte içeriği ile de Osmanlı ahidnameleri arasında ayrı bir yer tutmaktadır. Bir Osmanlı ahidnamesinin ortaya çıkış süreci ile ilgili içerdiği bilgiler son derece kaymetlidir. Ayrıca iki devlet arasında belirlenen sınırların tamamen kayda geçirildiği tek ahidname olan bu belgenin metni Latin harfleriyle ilk kez neşredilmekte ve diplomatik ve tarihsel açıdan incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı Devleti, Macaristan, Ahidname, Antlaşma, Diplomasi, Diplomatika.

Osmanlı-Macaristan İlişkilerinin Başlangıcı ve Gelişimi

Osmanlıların Edirne'yi fethederek hızlıca Rumeli'ye yerleştikleri devrede Balkan yarımadasındaki siyasi görünüm Doğu kilisesine mensup, küçük, dağınık ve zayıf birkaç devletten müteşekkil mahiyette idi.¹ Avrupalıların bütün dikkati Yüzyıl Savaşları (1337-1453) ve dinî ihtilaflar üzerinde yoğunlaşmıştı. Papa ise bu konuyu yalnızca kilise zaviyesinden değerlendirmekte, Türkleri ciddi bir tehlike olarak görmemekte idi.² Bu koşullar altında XIV. yüzyılda başlayan Osmanlı-Macar tarihî münasebetleri, Kanuni döneminde önce tâbiyet sonra da Macaristan'ın Osmanlı topraklarına katılması ile nihayet bulan bir seyir izlemiştir.³

¹ M. Tayyib Gökbilgin, *Avrupa'da İktidar Mücadelesi: Osmanlı-Macar İlişkileri*, Kronik Kitap, İstanbul 2019, 37.

² Benda Kalman, "Hristiyan Birliği ve XV. Asırda Osmanlı İmparatorluğu-Macaristan Münasebetleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 28-29 (1975), 83-84.

³ Osmanlı-Macar ilişkileri tarihi için genel olarak bakılabilecek bazı kaynaklar: Freiherr Joseph von Hammer-Purgstall, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, trc. Mehmet Atâ, İstanbul 1329 (1911); Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1 (1299-1453)*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1. Cilt (1300- 1451) ve 2. Cilt (1451-1538)*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017; Ferenc Eckhart, *Macaristan Tarihi*, çev. İbrahim Kafesoğlu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1949; Geza David, "Macaristan", *DİA*, c. 27 (2003), 286-295; Şerif Baştav, *Osmanlı Türk-Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir (1456'ya kadar)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1991; Hicran

Osmanlılar kuruluşlarının ilk dönemlerinden itibaren ahidnameleri gerek bir müttefik kazanma aracı gerekse topraklarının başka bir tarafındaki meşgaleleri esnasında sükûneti sağlama yolu olarak etkili bir biçimde kullanmışlardır. Sultan II. Murad'ın saltanatının ilk yıllarında Anadolu'da ayaklanan beylikler ve saltanat müddeileri önemli sorunlara neden olmuş, bu durum ilk Macar ahidnamesinin ortaya çıkması için gerekli zemini oluşturmuştur. Amcası (Düzme) Mustafa Çelebi ile mücadelesinde müttefik kazanmak maksadıyla çeşitli devletlere ahidnameler veren Sultan II. Murad Macarlara ilk kez 1421 yılında bir ahidname vermiştir.⁴ Bu bilgi birçok kaynak tarafından tekrar edilmekte olup bu ahidnameye dair herhangi bir belge ya da içerik bilgisi ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır.

II. Murad devrinin en mühim hadiselerinden biri olan İstanbul kuşatmasına Batılı devletler tarafından herhangi bir kolektif reaksiyon gösterilmemesinde ahidnamelerin payı büyüktür. Önemli bir bölgesel güç olan Osmanlıların gerek denizci İtalyan devletleri ile gerekse Balkan devletleri ile içerisinde bulunduğu ilişkiler sayesinde Hristiyan birliği fikri kaybolmaya yüz tutmuştur. Bunu destekler biçimde 1424 yılında birbirini müteakip şekilde Bizans, Sırbistan ve Eflak ahidnameleri yenilenmiştir. Aynı yıl Macar kralı nezdine gönderilen bir Osmanlı elçisi Macar kralına çok kıymetli hediyeler takdim etmiş; Kral Sigismund (1387-1437) da aynı şekilde padişaha değerli hediyeler göndererek mukabele etmiştir.⁵ Bu gelişmeler etrafında taraflar arasında oluşan yumuşak havanın ikinci Macaristan ahidnamesinin ortaya çıkmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir. Kaynakların bu konuda kesin bir yargıyla yeni bir belgeden söz etmemiş olması, iki devlet arasında var olduğu bilinen 1421 tarihli ahidnamenin üç yıllık bir ateşkesi içerdiği ve ateşkes süresinin

Yusufoğlu, *Osmanlı-Macar İlişkileri (Başlangıçtan Ankara Savaşı'na Kadar)*, Ankara 1995. Ayrıca Lajos Fekete, Pal Fodor, Geza David, György Hazai, Sandor Papp ve M. Tayyib Gökbilgin'in yaptığı onlarca çalışma Osmanlı-Macar ilişkileri tarihine önemli katkıda bulunmuştur.

⁴ Freiherr Joseph von Hammer-Purgstall, *Devlet-i Osmaniye Tarihi* c. II, trc. Mehmet Atâ, İstanbul 1329 (1911) 190-191; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1 (1299-1453)*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011, 402; Halil İnalçık, "Murad II", *DİA*, c. 31 (2006), 165; a. g. y., "Murad II", *İA*, c. 8 (1979), 598-600.

⁵ Gökbilgin, *a.g.e.*, 40-41; Hammer, *a.g.e.*, 175; Zinkeisen, *a.g.e.*, 405; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 345.

bitiminde de bu ahidnamenin yenilendiği çıkarımını yapmayı mümkün kılmaktadır. Mahiyeti açısından herhangi bir bilgiye sahip olmadığımız 1424 tarihli bu ahidname de günümüze ulaşmayı başaramamıştır.

1427 yılında Sırbistan tahtındaki değişiklik Osmanlılar ve Macarları karşı karşıya getirmiştir. Saltanatının çok önemli bir kısmında Osmanlı tâbisi olan Sırp despotu Lazareviç (1389-1427) yerine Macaristan yanlısı tutumuyla öne çıkan (Vilkoğlu) George Brankoviç (1427-1456)'in tahta çıkması Osmanlı-Macar ilişkilerinde bir bunalıma sebep olmuş ve Kolumbaç (Güvercinlik) kalesi önündeki mücadele 1428 Nisan'ında Osmanlı zaferi ile sonuçlanmıştır. Bu zaferin ardından Macaristan'a 3 yıl müddetle geçerli olmak üzere bugün mevcut olmayan üçüncü Macaristan ahidnamesi verilmiştir.⁶

1428 tarihli ahidnamenin süresi bitiminde Macar kralı Osmanlılar aleyhine bir kamuoyu oluşturma gayreti içerisinde iken Sultan II. Murad uç beylerini Eflak ve Erdel üzerine göndermiştir. Ancak Karaman seferinin araya girmesi sebebiyle dostluk ortamının yeniden tesisi için Osmanlı sultanı o tarihte Basel şehrinde bulunan Kral Sigismond'a bir heyetle birlikte kıymetli hediyeler göndererek aradaki ahidnameyi 1433 Kasım'ında teccid etmiştir.⁷

Macar kralı Sigismond'un 1437 yılında ölümünden sonra Sultan Murad büyük bir orduyla beraber Macarlar üzerine sefere çıkmıştır. Eflak'a kadar giren Osmanlı ordusu hiçbir mukavemetle karşılaşmadan Edirne'ye geri dönmüştür.⁸ Genç Macar kralı Habsburglu Albert (1437-1439) hadiselere seyirci kalmış, ancak Sultan'ın Belgrad'a kadar ilerlemesi Hristiyan dünyasını ciddi önlemler almaya sevk etmiştir. Bizans imparatoru öncülüğünde 1439'da Floransa Konsili toplanmış ve kiliseler birliği ilan edilmiştir. Bu esnada Macaristan tahtında bir değişiklik daha olmuş, Jagellon hanedanından I. Vladislav (1440-1444) Macar kralı seçilmiştir. Vladislav'ın ordusunda bulunan Erdel

⁶ Hammer, *a.g.e.*, 187-188; Gökbilgin, *a.g.e.*, 43; Baştav, *a.g.e.*, 81-82.

⁷ Gökbilgin, *a.g.e.*, 48; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, 360; Mihail Guboğlu, "Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar", *IX. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, c. II (1988), 838.

⁸ Haldun Eroğlu, "Osmanlı-Sırp İlişkileri (1347-1521)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, c. 41 (2017), 95; İnalçık, *a.g.m.* (2006), 168.

voyvodası Hunyadi Yanoş (ö. 1456) inisiyatifi ele alarak karşı taarruzlara başlamış, 1441 ve 1442 yıllarında Erdel'e yapılan akınları durdurmayı başarmıştır. Bu zaferleri Hunyadi'yi Hristiyan dünyasında şöhrete kavuşturmuş; İngiltere, Macaristan, Fransa, Venedik ve Bizans'tan oluşan bir Haçlı ordusu toplanmıştır. Hunyadi Yanoş, beraberinde Sırp despotu ve yeni Macar kralı olmak üzere Ekim 1443'te 35.000 kişilik bir Haçlı ordusu ile Tuna'yı aşmış ve Rumeli kuvvetlerini bozarak Niş ve Sofya'yı almıştır. Güzergâh üzerinde bulunan Bulgar kuvvetleri de Yanoş'un ordusu ile birleşmiştir.⁹

Rumeli'deki durumu haber aldığıında Karaman seferinde bulunan Sultan Murad hızla Edirne'ye dönerek düşman kuvvetlerini İzladi Derbendi'nde durdurmaya muvaffak olmuştur. Devletin iki kara sınırında birden zor durumda kaldığı bu nazik devrede Sultan Murad daha yumuşak bir dış politikaya dönmek zorunda kalmıştır. Sırp despotunun kızı ve padişahın zevcesi Mara Sultan vasıtasıyla başlatılan müzakereler sonucunda Macar kralı ile Hunyadi Yanoş'un ve Sırp despotu Brankoviç'in elçileri Edirne'ye gelmiş ve 1444 tarihli bir ahidname ısdar edilmiştir. 1444 tarihli Edirne-Segedin Antlaşması olarak bilinen bu ahidname neticesinde Osmanlılar Bulgaristan dışındaki yerlerden feragat etmiş, Tuna nehrinin Osmanlı ve Macaristan arasında sınır olarak belirlenmesi kabul edilmiştir. Verilen tavizler sebebiyle bu barış daha büyük ve ciddi bir Haçlı seferi için Hristiyanlara manevi kuvvet sağlamıştır.¹⁰

1444 tarihli ahidname metni günümüze ulaşmış olan ilk Osmanlı-Macar ahidnamesi olması bakımından büyük öneme sahiptir. Bu ahidnamenin Türkçe orijinaline rastlanmayıp, Latince orijinaline ait (Lehistan kralına hitaben yazılmış) iki nüsha daha önce İtalya'daki iki farklı kütüphanede tespit

⁹ Gökbilgin, *a.g.e.*, 49-52; Guboğlu, *a.g.m.*, 839.

¹⁰ Gökbilgin, *a.g.e.*, 51-53; Zinkeisen, *a.g.e.*, 457-468; Hammer, *a.g.e.*, 211-214; İnalçık, *a.g.m.*, (2006), 168; a. g. y., *Fatih Devri Üzerinde Tedkikler ve Vesikalar I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, 58-60.

edilmiştir.¹¹ Bu metinler neşredilerek ilim dünyasına tanıtılmıştır.¹² Gerek Osmanlı tarihi açısından gerekse Avrupa tarihi açısından önemli bir kaynak olan bu ahidnamenin ortaya çıkış sürecindeki hadiseler ve Edirne ve Seğedin'deki müzakerelere dair çok sayıda çalışma yapılmıştır.¹³

Balkanlardaki dengelerin Osmanlı lehine dönmesinin ardından Sultan Murad Arnavutluk'ta isyan eden İskender Bey ile meşgul iken onu zayıf bir durumda yakalamak isteyen Hunyadi Yanoş Macaristan, Eflâk, Polonya, Erdel ve Almanya askerlerinden oluşan yaklaşık 40.000 kişilik bir ordu toplayarak Kosova sahrasına gelmiştir. Burada Sultan Murad ve ordusu tarafından karşılanan Haçlı birliği büyük bir hezimete uğramıştır.¹⁴ Hammer, Engel'in Macar tarihine atıfla Balkanlarda Osmanlı yerleşmesinin kesin olarak anlaşıldığı bu savaş neticesinde Macaristan'a 1449 tarihli bir ahidname verildiğini

¹¹ Dariusz Kołodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century): An Annotated Edition of 'Ahdnames and Other Documents*, Brill, Leiden 1999, 197'den naklen suretler: Biblioteca Nazionale di Firenze, MS. Palatino no. 49, cod. Targioni, fol. 17-18, no. 16 (İtalyan Hümanist Andrea Giustiniani-Banka'ya gönderilen 18 Haziran 1444 tarihli bir mektubun içerisinde); Biblioteca Capitolare Feliniana di Lucca, cod. No. 555, 4545b-458b (Bizans İmparatoru VIII. İoannis Paleologos'a gönderilen 24 Haziran 1444 tarihli bir mektup içinde).

¹² Kołodziejczyk, *aynı yer*: Francesco Pall, *Ciriaco d'Ancona e la Crociata contro i Turchi*, Valenii de Munte 1937, 49-50; Oskar Halecki, *The Crusade of Varna, A Discussion of Controversial Problems*, New York, 1943, 88-90; I. A. Fabricius, *Bibliotheca latina mediae et inirmæ aetatis*, c. 6, Padova, 1754, appendix by I. D. Mansi, 14-15; Pall, *a.g.e.*, 55-56; Halecki, *a.g.e.*, 88-90; Kołodziejczyk, *a.g.e.*, 197-199.

¹³ İncalcık tarafından bu çalışmalar hakkında detaylı bir değerlendirme yapılmıştır. İncalcık, *a.g.e.*, 5-6; Adı geçen çalışmalar şunlardır: A. Prochaska, Varna hezimetinde hakkında tenkidi notlar, (Lehce), *Rozprawy Wydziału historyczno-filozoficznego*, vol. 39, 1-60; J. Dabrowski, "L'année 1444", *Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres, Classe d'histoire et de Philosophie*, Cracovie 1952, 3; N. Jorga, *Historie des Roumaines et de la Romanité Orientale*, IV, Bükreş, 1937, 95; O. Halecki, *a.g.e.*, 8; a. g. y.; "La Croisade de Varna", *Bulletin of the International Committee of Historical Sciences*, nr. 45 (1938), 485-495; F. Pall, "Autour de la Croisade de Varna, la question de la paix de Szeged et de sa rupture (1444)", *Académie Roumaine Bulletin de la section histoire*, c. XXII 2 (1941), 144-158; a. g. y., "Un Moment Décisif de l'histoire du Sud-Est Européen: La Croisade de Varna", *Balkanica*, VII 1 (1944), 102-120; J. K. Birge, *A Guide to Turkish Area Studies*, Washington 1949, 190; F. Babinger, "Von Amurath zu Amurath, Vor- und Nachspiel der Schlacht bei Varna (1444)", *Oriens*, vol. 3, nr. 2 (1950), 233-244.

¹⁴ Gökbilgin, *a.g.e.*, 55-56; Feridun Emecen, "Kosova Savaşları", *DİA* c. 26 (2002), 223; Nevin Genç, *II. Kosova Savaşı*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 1993, 35-54.

nakletmekte¹⁵, ancak dönemin diğer kaynaklarında bu bilgiye tesadüf edilmemektedir.

1451 yılında Sultan II. Murad'ın ölümü ile Osmanlı tahtına çıkan Sultan II. Mehmed saltanatının ilk yıllarında Batı dünyası ile ilişkilerini ılımlı bir zeminde yürütmüş, gerekli gördüğü takdirde bu ilişkilerin devamı için tavizkâr bir tutum sergilemiştir. Bu anlayışın göstergelerini 1451 yılı Kasım ayında yenilene Macar mütarekesi şartları içerisinde bulmak mümkündür. Mütarekenin tecdidini için Sultan II. Mehmed Tuna'da yeni kaleler inşa etmemek ve Balkanlarda anlaşmazlıklara sebep olan bazı konuları Avrupalılar lehinde çözümlenmek gibi hükümleri kabul etmiştir. Bunun karşılığında ise Macaristan'ın sadece sınırlara yeni kaleler inşa etmemesi ve bazı vasal devletlerin vergilerini düzenli olarak ödemeye devam etmesini talep etmiştir.¹⁶

Sultan II. Mehmed'in 1453 Mayıs'ında İstanbul'u alarak Doğu Roma İmparatorluğu'na son vermesi Türk ve Avrupa tarihinde bir kırılma noktası meydana getirmiş, bunun neticesinde Türkler Avrupa kamuoyunda en ciddi mesele haline gelmiştir. Özellikle Macaristan bölgesinin Osmanlı kuvvetlerinin tehdidi altında olduğu kanaati yerleşmiştir. Ortaya çıkan panik havasında bir Haçlı birliği oluşturulmaya çalışıldıysa da müzakereler sonuç vermemiştir. Bu esnada Tuna boylarına kadar ilerleyen Fatih Sultan Mehmed'in Belgrad kuşatmasının başarısız olması Batı dünyasını sakinleştirmiştir.¹⁷ Bu seferin hezimetle sonuçlanmasından sonra sınır boylarında zaman zaman ortaya çıkan akınlar tarafları karşı karşıya getirmişse de ne Osmanlı Sultanı ne de Macar kralı genel bir savaşa sıcak bakmamışlardır. XV. yüzyılın son yirmi yılında Macarlar ile Osmanlılar fiili olarak 800 km. uzunluğundaki bir sınır hattını paylaşan iki güçlü devlet konumuna gelmişlerdir.¹⁸

¹⁵ Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, c. IX, Peşte 1833, 281.

¹⁶ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 2. Cilt (1451-1538)*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017, 22; Halil İnalçık, *a.g.e.*, 111,125.

¹⁷ Jorga, *a.g.e.*, 79-86; Kalman, *a.g.m.*, 101-107; Gökhan Dilbaş, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki İlerleyişinde Bir Dönüm Noktası: 1456 Belgrad Kuşatması", *Türk Tarihinde Balkanlar*, c. II, ed. Zeynep İskefiyeli vd., Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, 405-425.

¹⁸ İnalçık, "Mehmed II", *DİA*, c. 28 (2003), 399-403; Göksel Baş, "XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Balkanlarda Osmanlı Serhad Organizasyonunun Oluşumu: Kaleler Ağı, Askeri Personel, Finansman ve Mali Külfet", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 33 (Haziran 2018), 151.

Fatih Sultan Mehmed'in 1481 yılındaki âni ölümü ile Osmanlı tahtına çıkan Sultan II. Bayezid saltanatının ilk yıllarında Şehzade Cem meselesi sebebiyle ılımlı bir dış politika yürütmüştür.¹⁹ Ancak zaman içerisinde peş peşe yapılan ateşkesler büyük ve kapsamlı seferlerin önünü kesseler de sınırlardaki akınlar devam etmiş, Tuna etrafındaki birçok kale Osmanlıların eline geçmiştir. Kral Mathias (1458-1490) buna karşılık 1481 yılında 32.000 kişilik bir kuvvetle Kinizsi Pal'i (ö. 1494) Türkler üzerine göndermiştir. Bu esnada Cem Sultan'ın Anadolu'ya geçmesi sebebiyle Macarlara hemen karşılık verilmediyse de Boğdan'a yapılan akınlar ve Belgrad civarında tamirine başlanan kaleler vasıtasıyla Sultan Bayezid'in yakında Balkanlara yöneleceği anlaşılmakta idi.²⁰

1483 yılında padişahın Balkanlara yönelişi Macaristan'ı endişelendiriyse de Macaristan ile savaşa niyeti olmayan Osmanlı padişahı müzakere-leri başlatmıştır. Osmanlılarla yapılacak gerçek bir savaşa hazırlıklı olmayan Macar kralı Bayezid'in ateşkes teklifini memnuniyetle kabul etmiş, taraflar arasında 5 yıllık bir mütareke akdedilmiş ve bunun sonucunda 1483 tarihli Macar ahidnamesi ortaya çıkmıştır.²¹ İlerleyen yıllarda Osmanlı-Macar ilişkileri bu ateşkes ve ahidnamenin hükümleri çerçevesinde devam etmiştir. Macar kralı Mathias ve Osmanlı Sultanı II. Bayezid arasındaki mektuplaşmalarda sık sık bu ahidnamenin zikredildiği görülmektedir. Bu mektuplarda her

¹⁹ Güneş Işıksel, "Friendship and the principle of good neighbourhood between Bayezid II and Matthias Corvinus", *Matthias Corvinus und seine Zeit. Europa am Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit*, Wien 2011, 34-35. II. Bayezid'in ilk sefer-i hümayununa çıkararak Tuna boylarındaki kaleleri tahkim ettirdiği 1483 yılına kadar Osmanlılarla Macarlar arasında 30 adet ateşkes yapıldığı bilgisi kaynaklarca tekrar edilmektedir. Bu ateşkesler hakkında detaylı bilgi veya günümüze erişen herhangi bir belge mevcut olmadığından bunların tamamını ahidname olarak niteleyebilecek veriye bugün sahip değiliz. Sözü edilen tüm ateşkesleri barış antlaşması ya da ahidname olarak yorumlamak doğru olmayacaktır. Ancak Osmanlıların sınırlarındaki sürekli savaş hali sık sık yerel beyler eliyle ateşkes yapılması sonucunu doğurmuştur. Bu ateşkeslerin daha sonra padişah ve Hristiyan hükümdar tarafından da teyit edilerek ahidnamelere dönüştürüldüğü düşünülebilir.

²⁰ Selahaddin Tansel, *Sultan II. Bâyezit'in Siyasî Hayatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2017, 166-167.

²¹ Jorga, *a.g.e.*, 244-247; Pal Fodor, *The Unbearable Weight of Empire-The Ottomans in Central Europe. A Failed Attempt at Universal Monarchy (1390-1566)*, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences, Budapest 2016., 52.

ne kadar barış şartlarının ihlalleri yer tutsa da her iki tarafın da üslubunun son derece yumuşak ve dostane olması dikkat çekmektedir.²²

1483 tarihli ahidname sonrasında karşılıklı ilişkilerde oluşan olumlu hava neticesinde ahidnameler genellikle süresi sona ermeden yenilenmiştir. Bu bağlamda 1488 yılında aradaki sulh 3 yıl daha uzatılarak Sultan Bayezid tarafından Macarlara bir ahidname verilmiştir. Ancak Bayezid'in Tuna'nın kuzeyinde yapmış olduğu fetihler Kral Mathias'ı endişelendirmiş ve Şehzade Cem'i kullanma yoluna sevk etmiştir. Bu hususta Kral Mathias yeni bir Haçlı ittifakı projesi için gayret göstermiştir. Ancak Avrupalı müttefikler Osmanlı karşıtı bir ittifaka ilgili gibi görünseler de kendi çıkarlarını önceleyen bu milli güçler esasında Avrupa'daki güçler dengesini gözetmekte idi. Dolayısıyla Mathias'ın umudunu bağladığı bu ittifak ölü doğmuş olarak tarihteki yerini almıştır.²³

Mathias'ın 1490 yılında ölümü ile 1488 tarihli ahidname geçersiz hale gelmiş, bu tarihten sonra Macaristan üzerine zaman zaman başında Sultan'ın da bulunduğu ciddi akınlar düzenlenmiştir.²⁴ Ancak bu çalkantılı dönemde bile diplomatik ilişkiler kesintiye uğramamış, sonuçsuz da olsa müzakereler devam etmiştir. Nihayet 1495 yılında Macar elçi Peter More, Türk sefaret heyeti ve Sultan'ın 10 yıllık barış antlaşması teklifi ile ülkesine dönmüştür. Bu teklif Osmanlı ahidnamelerinin gelişimi ve devletler arasındaki barışıklık süresinin kademeli olarak uzatılması bakımından son derece önemlidir. Ancak Macar kralı II. Vladislav (1490-1516) bu kadar uzun müddetli bir barışa taraftar olmamıştır. Yapılan müzakereler sonucunda 3 yıllık bir ateşkese karar verilmiş ve 1495 yılında Macarlara yeni bir ahidname verilmiştir.²⁵

²² Gökbilgin, "Korvin Mathias (Mátyás)'ın Bayezid II.e Mektupları Tercümeleleri ve 1503 (909) Osmanlı-Macar Muahedesinin Türkçe Metni", *Belleten*, c. XXII, S. 87 (1958), 371-375.

²³ Pal Fodor-Geza David, "Hungarian-Ottoman Peace Negotiations in 1512-1514", *Hungarian-Ottoman Military and Diplomatic Relations in the Age of Süleyman the Magnificent*, ed. Geza David-Pal Fodor, Budapest 1994, 10-11; Sydney Nettleton Fisher, *The Foreign Relations of Turkey 1481-1512*, University Of Illinois Press, Urbana 1948, 33.

²⁴ Tansel, *a.g.e.*, 172-173.

²⁵ Tamas Palosfalvi, *From Nicopolis to Mohacs: A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389-1526*, Brill, Leiden 2018, 287-298.

1495 tarihli ahidnameden sonra taraflar arasında nispeten bir sükûnet sağlanmıştır. O kadar ki Macar kralı Vladislav o tarihte Boğdan'ı işgale çalışan kardeşi Leh kralına yardım etmeyi bile Osmanlı barışını sebep göstererek reddetmiş, hatta taraflar arasında arabuluculuk yapmaya çalışmıştır. Macar kralı, Şehzade Cem'in 1495 yılında ölümü ile dış politikada ciddi bir hareket kabiliyeti kazanan Sultan Bayezid'i Lehistan'a yapacağı bir misillemeden alıkoymak istediyse de bunda başarılı olamamıştır. 1498 yılı sonunda süresi dolan Osmanlı-Macar ahidnamesi böyle bir tarihsel akış içerisinde yenilenmiştir.²⁶

1499 yılında yeniden başlayan Osmanlı-Venedik savaşının bir Haçlı birliğine dönüştürülmesi çabası neticesinde Macaristan toprakları ender görülen bir diplomatik yoğunluk yaşamış, bu hareketlilik sonucu alınan kararlar Macaristan'ı bir kez daha Osmanlılar ile karşı karşıya getirmiştir. Osmanlı'ya karşı Venedik etrafında birleşen Avrupalı müttefikler denizlerde Osmanlılar ile savaşırken Macaristan'ın da karadan taarruza geçmesi planlanmıştır. Ancak Anadolu'da çıkan ayaklanmalar ve Şah İsmail tehlikesinin baş göstermesi Bayezid'in siyasetini yumuşatmasına sebep olmuş, Venedik ise savaş maliyeti ve ticari kaygıları sebebiyle savaşı devam ettirmek istememiştir. Macar kralının da muvafakati ile savaşa son verilmiş, Venedik'in ardından Macaristan ile de 1503 yılında bir antlaşma yapılmıştır.²⁷ Bu ahidname ile iki tarafın sınırlarının kesin olarak belirlendiği, Osmanlıların Kuzey Bosna'da son aldıkları yerlerin Osmanlılarda kalması kabul edilerek kayıt altına alınmıştır.²⁸

XV. yüzyılın sonuna gelindiğinde Osmanlıların ikili ilişki kurmuş olduğu devletlerin sayısı artmış ve Hristiyan güçler arasındaki ciddi rekabeti tamamen kavramış olan Osmanlılar, İtalyan şehir devletleri, Macaristan ve Lehistan ile yaptığı savaş ve ticaret aracılığıyla dolaylı olarak Avrupa'nın siyasi ağına katılmıştır. Bu tarihte Avrupa'da artık Osmanlıların nefret edilen bir düşman değil, gerektiğinde başvurulacak bir müttefik olabileceği fikri yerleşmiştir. Bu süreç Osmanlı-Macar ilişkilerinde açıkça izlenebilmektedir.²⁹

²⁶ Palosfalvi, *a.g.e.*, 298-299.

²⁷ Jorga, *a.g.e.*, c. II, 278-279; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, c. II, 215-218.

²⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 218.

²⁹ Fodor-David, *a.g.m.*, 12-13.

XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı-Macaristan Ahidnameleri³⁰

No.	Tarih	Padişah
1	1421	II. Murad
2	1424	II. Murad
3	1428	II. Murad
4	1433	II. Murad
5	1444	II. Murad
6	1449	II. Murad
7	1451	II. Mehmed
8	1483	II. Bayezid
9	1488	II. Bayezid
10	1495	II. Bayezid
11	1498	II. Bayezid
12	1503	II. Bayezid
13	1510	II. Bayezid
14	1511	II. Bayezid
15	1512	I. Selim
16	1519	I. Selim

Belgelerin Tarih Ve Diplomatik Bilimi Açısından Önemi

Osmanlı-Macar ilişkilerine dair günümüze ulaşmış olan ahidnamelerden yalnızca 2 tanesi Türkçe olarak düzenlenmiştir. Bu belgelerden biri tarihsiz bir ahidname sureti, diğeri ise 1503 tarihli ahidnamenin orijinal nüshasıdır.

Taraflar arasındaki ilişkiye dair günümüze ulaşan ilk Türkçe belge Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi koleksiyonundan nakledilmiş olarak Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda bulunmaktadır.³¹ II. Bayezid dönemine ait olan bu belge suret olması dolayısıyla üzerinde tarih bulunma-

³⁰ Bu tablo büyük oranda şu esere dayanılarak oluşturulmuştur: Noradounghian Efendi, *Recueil d'actes Internationaux de l'Empire Ottoman*, v. I, Paris 1897.

³¹ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, TSMA, nr. E. 5861. Osmanlı-Macar ilişkilerini ele alan çalışmaların genelinde bu belgeden bahsedilmekle birlikte, 2000li yılların başı itibariyle az sayıda kaynak bu belgeye işaret etmektedir. Bu çalışmalardan bazıları: Viorel Panaite, "Western Diplomacy, Capitulations and Ottoman Law in The Mediterranean (16th - 17th Centuries). The

maktadır. Arşiv kataloğunda belge H. 918 (M. 1512) tarihli olarak kaydedilmiştir. Bu belgenin varlığına ilk kez dikkat çeken ve yayınlayan Macar Türkolog György Hazai³² bu belgeyi Topkapı Sarayı'ndaki Kral Mathias dönemine ait diğer belgelerle birlikte değerlendirerek 1488 yılına tarihlendirmiştir.³³ Hazai'nin ileri sürmüş olduğu tarihlendirme kabul edilecek olursa 1488 müzakerelerine ilişkin literatüre aykırı bir durum ortaya çıkmaktadır. Kaynaklar genel olarak barışın üç yıllığına uzatılmasından bahsetmektedir. Ancak, içeriğinin ortaya koyduğu üzere elimizdeki belge iki yıllık bir barış ve dostluğa taahhüt etmektedir. Bu metnin orijinal bir belgeden çıkarılmış bir suret olma olasılığı kadar müzakereler esnasında kullanılan ancak hiçbir zaman bir ahidnameye dönüşmemiş bir taslak olması da son derece muhtemeldir. Belgenin orijinalinin elimize geçmemiş olması dolayısıyla bunun bir ahidname formuna kavuşup karşı tarafa verildiğine dair elimizde bir veri bulunmamaktadır.

Macar tarihçi Sándor Papp, Hazai'nin tarihlendirmesini esas alarak bu belgenin bir taslak ahidname olduğu görüşünü ileri sürmektedir.³⁴ Viorel Panaite ise bazı çalışmalarında bu ahidnameyi 1483 tarihli ahidname olarak zikretmektedir.³⁵ Hazai ve Papp'ın çıkarımları bugün elimizde mevcut bilgilerle

Diplomatic Section of The Manuscript Turc 130 From The Bibliothèque Nationale in Paris", *Erken Klasik Dönemden XVIII. Yüzyıl Sonuna Kadar Osmanlılar ve Avrupa - Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, 366; Mihai Maxim, "Stefan cel Mare si Inalta Poarta: noi documente turcesti", *Revista de istorie militară*, 3/83. (2004), 19; Sandor Papp. "Stefan Cel Mare, Mátyás Király És Az Oszmán Birodalom", *Hadtörténelmi Közlemények*, 121 (2008/2), 320.

³² Hazai bu metnin görselini ve transkripsiyonunu neşretmiştir. Söz konusu neşirde bazı ufak okuma hataları ve eksikleri olduğu görülmüştür. Örneğin ahidnameyi ifade için kullanılan *iyi komşuluk* gibi çok önemli bir ibare Hazai'nin metninde yer almamaktadır.

³³ György Hazai, "A Topkapu Szeráj Múzeumának magyar vonatkozású iratai", *Levéltári Közlemények*, c. 26 (1955), 294–295; a.g.y., "Urkunde des Friedensvertrags zwischen König Matthias Corvinus und dem türkischen Sultan 1488", *Beiträge zur Sprachwissenschaft, Volkskunde und Literaturforschung: Wolfgang Steinitz zum 60. Geburtstag am 28. Febr. 1965*, ed. Aleksandr V. Isačenko, Wilhelm Wissmann, and H. Strobach, Berlin 1965, 141-146; a.g.y., "XV. Yüzyıl Sonlarında Macar-Türk Diplomatik İlişkileri Üzerine", *VII. Türk Tarih Kongresi Ankara: 25-29 Eylül 1970 Kongreye Sunulan Bildiriler*, 2. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1973, 596-601.

³⁴ Sándor Papp, "The System of Autonomous Muslim and Christian Communities, Churches, and States in the Ottoman Empire", *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, (ed. Gábor Kármán and Lovro Kunčević), Brill, Leiden 2013, 405.

³⁵ Panaite, a.g.m., 366; a.g.y., *Ottoman Law of War and Peace: The Ottoman Empire and Its Tribute Payers from the North of the Danube*, (Second Revised Edition), Brill, Leiden 2020, 171, 178 ve 181.

örtüştüğünden bu belge 1488 tarihli olarak kabul edilmiştir. Belgenin tarihlendirilmesi ve bir ahidnameye dönüşüp dönüşmediği hususu müstakil bir çalışmaya konu olacak kadar geniş bir inceleme gerektirse de bu belge, Osmanlı-Macar ahidnameleri kapsamında hem günümüze ulaşan iki ahidnameden biri olması hem de ilk Türkçe Osmanlı-Macar ahidname metni olması hasebiyle tarih ve diplomatik bilimi açısından büyük öneme sahiptir.

Bu belge Osmanlı-Macaristan diplomatik ilişkilerine dair en eski tarihli belge olmasının yanı sıra bugün elimizde mevcut Osmanlı ahidnameleri arasında da en eski ikinci Türkçe ahidname metnidir. Bu anlamda diplomatik bilimi açısından taşıdığı önemin yanı sıra ilk örneklerden biri olması sebebiyle Osmanlı ahidnamelerinin dili açısından da bu metni ele alma gerekliliği açıktır. Daha eski tarihli ahidnamelere ait Türkçe nüshaların varlığına veya hangi dilde düzenlendiğine dair kesin bir bilgimiz bulunmamaktadır. XIV. ve XV. yüzyılın ilk yarısında ahidnamelerin çoğunlukla Latince, Yunanca, Sırpça gibi dillerde hazırlanmış olması dolayısıyla 1488 tarihli bu metni 1482 tarihli Venedik ahidnamesi ile birlikte Osmanlı ahidnamelerinin kurucu metinleri olarak tanımlamak mümkündür. Bu açıdan incelendiğinde tarihsel süreç içerisinde gelişimini tamamlayan Osmanlı ahidname dilinin en klasik ifadelerinde bile bu metinlerin izleri görülebilecektir. Bu kadar erken bir dönemde hem de uluslararası özellikte bir belgenin Türkçe olarak düzenlenmiş olması, devletin diplomatik geleneğinin daha o dönemde kurumsallaşmaya başlamış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

1503 tarihli ahidname ise Osmanlı-Macar ahidnameleri arasında en çok bilinen ahidnamedir. 7 yıl geçerlilik süresi olan ahidnamenin Türkçe orijinali günümüze ulaşmış olup Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi koleksiyonunda muhafaza edilmektedir.³⁶ Bu ahidnameye ait Latince metin ve Türkçe belgenin görseli daha önce yayınlanarak ilim dünyasına tanıtılmıştır.³⁷

1503 tarihli ahidname hem orijinalliği bakımından hem de dili ve içeriği bakımından oldukça önemlidir. Bu belge Osmanlı-Macar ilişkileri tarihini ortaya koymasının yanında Osmanlı ahidnamelerinin hazırlanması ile ilgili süreçlerin ilk defa tam olarak yazılı bir metinde bulunması açısından da dikkate

³⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, TSMA. E. 7675.

³⁷ Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, c. II, 616-620; Gökbilgin, a.g.m. (1958), 369-390; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1994, 459-460.

değerdir. Bu süreçlerin bu kadar net bir şekilde izah edildiği başka herhangi bir belge mevcut değildir. Söz konusu belgenin yalnızca bu yönüyle bile Osmanlı diplomatliğine yapacağı katkı son derece önemli ve büyüktür. Yine bu ahidnameye özgü olmak üzere, tüm anlaşmazlıkları bertaraf etmek için sınırlardaki hisarların bile tek tek sayılarak kayıt altına alındığını görmekteyiz.

1488 Tarihli Macar Ahidnamesinin İncelemesi

Osmanlı belgeleri genel olarak *Giriş Protokolü*, *Vesikanın Muhtevası* ve *Son Protokol (Hatime)* olmak üzere başlıca üç ana rükünden oluşmaktadır. Bu rükünlerin ilki Osmanlı belgelerinin en erken örneklerinden itibaren karşılaştığımız diplomatik form olan *Davet* rüknüdür. Bu rükün bu belgede en bilindik, basit ve sade şekliyle “*hüve*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel kullanım olarak bu rükün belgelerde “*hû*” veya “*hüve*” şeklinde iken, ahidnamelerde ve diğer berat türlerinde daha uzun çeşitli formüllerle uygulanmıştır. Zira daha önce bu rükün en eski tarihli Türkçe Osmanlı ahidnamesi olan 1482 tarihli Venedik ahidnamesinde “*Hüve'l-Ganiyyü'l-Muğni'l-Mu'in*” şeklindedir. Bu durum elimizdeki belgenin suret olması sebebiyle bu rükünün kısaltılarak kayda geçirilmiş olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Ancak başka herhangi bir destekleyici veri bulunmadığından bu konuda kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.

Belge, davet rükününün hemen ardından “*Sûret-i ahidname*” başlığını taşımaktadır. Bu başlıkta ahidname kelimesinin üstü çizilidir. Kim tarafından hangi amaçla çıkarıldığı bilinmeyen bu suretin bulunduğu sayfanın en üstünde bulunan “11” numarasından ve yeni hükümleri ifade için kullanılan “*ve bir dahi budur kim*” ifadelerinin üstünün çizilmesinden bu belgenin bir münşeât mecmuası ya da kanunname gibi bir esere ait bir parça olduğunu tahmin etmekteyiz.

Ahidnamelerin metnini oluşturan rükünlerden biri padişahın kendisine ait vasıfları sıraladığı *Unvan* rüknüdür. Bu rükün ayırıcı bir hususiyet olarak ahidnamelerde ve name-i hümayunlarda karşımıza çıkmaktadır. *Ben ki* klasik kalıbı ile başlayan unvan formülü zaman içerisinde gelişerek saltanat kimliğini yeniden inşa eden çok güçlü bir ifade halini almıştır. Bu rükünde öncelikle padişaha ait unvanlar, ikinci olarak padişahın sahip olduğu idaresi altındaki stratejik öneme sahip topraklar ve son olarak da padişahın kendisinin

ve babasının bazen de daha üstsoyuna ait dedelerinin zikredildiği görülmektedir. İncelemekte olduğumuz bu ahidnamede unvan “*ben ki Sultan Bayezid bin Sultan Mehmed bin Sultan Murad Han’ım*” şeklinde son derece sade bir biçimde herhangi bir sıfat kullanılmaksızın padişahın yalnızca kendisinin, babasının ve dedesinin adının zikredildiği bir unvan formülü bulunmaktadır.

Ahidnamelerin giriş protokolünü oluşturan rükünlerinin tamamlanmasının ardından vesikanın muhtevasına dair hususların mevcut olduğu kısım gelmektedir. Bu kısmın ilk rüknünü *Nakil/İbلاغ* kısmı teşkil eder. Belgenin düzenlenme sebebi ve buna dair şekil ve şartları ihtiva eden bu kısmın belgelerde farklı şekillerde tezahür ettiği görülmektedir. Ancak hangi içerik veya formda bulunursa bulunsun bu kısımda belgenin var oluş sebebi açıklanmaktadır. Bu açıdan ahidnamede diğer Osmanlı ahidnamelerinde karşımıza çıkmayan bir hususiyet mevcuttur. *Nakil/İbلاغ* rüknünden önce ahidnamelerde görmeye alışık olmadığımız “*şöyle ma’lûm ve rûşen ederim şol kimesneler ki benim ahidnâmemi ve berât-ı hümâyûnumu görmek ve işitmek layıklardır ki*” şeklinde bir geçiş cümlesi kullanılmıştır. Ardından Sultan II. Bayezid “*bundan evvel Engürüs ve Çih’in ve gayri vilayetlerin kralı karındaşım ve husmım Matyaş Kral ile bizim aramızda müsâleha ve dostluk babında hayli söz olup ve birbirlerimize mektuplar ve haberler gönderilmiş idi*” ifadeleriyle Macaristan kralı ile aralarında barış ve dostluk için yapılan yazışma ve haberleşmelere işaret etmektedir. Sultan Bayezid Macaristan kralından “*karındaşım ve husmım*” diye bahsetmekte ve barış hususundaki haberleşmenin yoğunluğuna vurgu yapmaktadır. Ardından Macar kralı tarafından dostluk ve barışın tahkimi için tam yetkili bir vezir gönderdiği ve bu gelen elçinin kendisine kral tarafından söylenen her şeyi tamamıyla Osmanlı sultanına iletildiği bildirilmektedir. Bu anlatının ardından yine ahidnamelerde pek rastlanmayan bir ibare olarak “*bize dahi tafsilîyle ma’lûm ve mefhûm oldu*” cümleleri yer almaktadır.

Zaman içerisinde kaybolan bir hususiyet olarak erken dönem Osmanlı ahidnamelerinde padişahın dünyada ve memlekette sulhun önemini vurguladığı kısımlar göze çarpmaktadır.³⁸ Sultan II. Bayezid, öncelikle “*ben dahi*

³⁸ Ahidnamelerin tamamında görülmeyen ancak 17. yüzyıl sonuna ait ahidnamelerde oldukça farklı biçimde tekrar ortaya çıkan bu kısım için Schaendlinger *Manifestatio* kavramını önermektedir. Bkz.: Anton C. Schaendlinger (ve Claudia Römer), *Die Schreiben Süleymans des Prächtigen an Karl V., Ferdinand I. und Maximilian II. aus dem Haus-, Hof- und Staatsarchive zu Wien- Transkriptionen und Übersetzungen*, Wien 1983, XXV-XXVI; Kolodziejczyk, *a.g.e.*, 19-20.

gördüm ânlarıyla müsâleha etmek sebab-i intizâm-ı umûr-ı memlekettir” cümleleri ile barış ve dostluğun devlet düzeni için bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Hemen ardından Osmanlı sultanı barışa dair görüşüne 1482 tarihli Venedik ahidnamesinde de yer alan “*lâ-cerem âlem-i dünyada müsâleha ve dostluk fevkinde hiç nesne olmaz*” şeklinde veciz bir ifade ile dikkat çekmektedir. II. Bayezid bir yıl ara ile Venedik’e ve Macaristan’a verdiği ahidnamelerde dünyada barış ve dostluktan daha değerli hiçbir şeyin olmadığını altını çizmektedir.

Barışa kadar geçen süreç ve bu konudaki görüşlerin kısaca özetlenmesinden sonra Sultan II. Bayezid ahidnameyi verme sebebini “*imdi ben dahi mezkûr kralı âsâr-ı husumluk zuhûra gelmek için ve arada düşmanlık olmamağ için müsâleha etmeğe mâil olup*” şeklinde açıklamaktadır. Bu ifadelerle Sultan Bayezid daha önce belirtmiş olduğu Macar kralının talebine binaen barışa olan temayülünü ve Macar kralı ile aralarında düşmanlık olmamasına dair isteğini sebep göstermektedir. Burada ilginç bir yön daha vardır. Ahidnamenin başında Macar kralından *karındaşım ve husumum* olarak bahseden padişah bu kez de ahidnameyi veriş sebeplerinden biri olarak *âsâr-ı husumluk zuhura gelmek için* şeklinde bir gerekçe sunmaktadır. Sultan Bayezid’in ikinci defa bir akrabalık bağının altını çizmesi Avrupalı kralların uluslararası ilişkilerini tesis ederken uyguladığı bir retoriği anımsatmaktadır. Ortaçağ ve erken modern dönemde Avrupalı krallar din kardeşliğine atf yapan metaforik bir akrabalık bağından söz ederlerdi. Gerçek ya da kurmaca olabilen bu akrabalık bağlarının gelecekte işbirliği uygulamalarını mümkün kılabilecek ya da yeni ilişkiler tesis edebilecek bir yönü olduğu düşünülmektedir.³⁹

Son derece uzun ve ilginç bir nakil/iblağ bölümünden sonra Sultan Bayezid’in “*müsâlehaya ve dostluğa işbu şart üzerine rıza verdim ki zikr olunur*” ifadesi ile ahidname maddelerinin kayıt altına alındığı *Ahidname Maddeleri* kısmına geçilmektedir. Bu maddeler beş başlık altında toplanmaktadır. Her yeni maddeye geçişte “*ve bir dahi budur kim*” ifadesi kullanılmakta ve bu ifade üstü çizilerek vurgulanmaktadır.

³⁹ Iver B. Neumann, Kristin Haugevik and Jon Harald Sande Lie, “Kinship in International Relations: Introduction and framework”, *Kinship in International Relations*, (ed. Kristin Haugevik & Iver B. Neumann), Routledge, London 2019, 9-10.

Ahidnamenin maddeleri incelendiğinde şartların mütekabiliyet esasına dayandığı görülmektedir. Her madde ayrıntılı biçimde yazıldıktan sonra şartların Osmanlılar için de geçerli olacağı vurgulanmaktadır.

1. madde: *“ol mezkûr kralın ili günü ve vilayeti ve kal’aları ve kaştalları ve burgazları yerli yerinde dura yıkılmak ve bozulmak olmaya hemçünân benim memleketimde olan vilayet ve kal’alar ve burgazlar ol üslub üzere ola”*. Buna göre karşılıklı olarak saldırmazlık ilkesine uygun olarak davranılacak, hem krala hem de sultana ait yerlerde yıkım veya benzer faaliyet yapılmayacaktır.

2. madde: *“benim asker-i zafer-peykerim karındaşım kralın vilayetinden [silinmiş: yahut Karaboğdan ya Eflak ilinden mezkûr] kral ma’rifetinsiz geçip gayri vilayet kâfirlerine akın eylemeğe geçmeyeler”*. Bu şart yalnızca Osmanlı tarafını bağlamakta olup buna göre Macaristan toprakları üzerinden kralın bilgisi olmaksızın asker geçirilmeyecektir. Bu maddeye Karaboğdan ve Eflak toprakları da dâhil edilmişse de bu kısmın üzeri çizilmiştir. Ayrıca Macar kralı için tekrar *karındaşım* ifadesinin kullanıldığı görülmektedir.

3. madde: *“eğer mezkûr kral çerisi ile kendi düşmanı üzerine yürücek eylese ol düşmanı olan kimesneye benim askerimden ve hazinemden ve nasihatimden âna yardım olmaya ve mezkûr kral dahi bu üslub üzere ola”*. Buna göre kralın askerleri sefere çıktığında karşı tarafa yardım edilmeyecektir. Bu madde karşılıklılık esasına dayanmakta olup kral da Osmanlıların düşmanlarına maddi veya manevi yardımda bulunamayacaktır.

4. madde: *“bu müsâlehanın içinde eğer karındaşım kralın elçileri yahut âdemilerin atebe-i ulyâma kendi maslahatlarıçün gelmek isterler ise onlar için tutu ve istimaletname talep olunmaya benim elçilerimiçün ve âdemlerimiçün dahi bu üslub üzere ola geleler gideler kimesnesine ziyan ve zarar yetişmeye”*. Bu maddeye göre kralın elçileri veya başka devlet görevlileri Osmanlı tarafına gelmek istediklerinde kendilerine tutu ve istimaletname sorulmaması, herhangi bir zarar ve ziyanla karşılaşmamaları güvence altına alınmıştır. Aynı şartlar Osmanlı padişahının görevlileri hakkında da uygulanacaktır.

5. madde: *“mezkûr Engürüs kralının bazirgânları ve tâcirleri sefer emin[i] olan kimesneleri benim memâlik-i mahrûseme geleler ve gideler bazirgânlık edeler ânlara ve ânların rızkına benim memleketim halkından kimesnesine zarar ve ziyan yetişmeye benim dahi bazirgânlarım ve tâcirlerim onların vilayetine varalar geleler kimesneden ziyan görmeyeler eğer mezkûrlara ziyan olursa ol ziyan için müsâleha bozulmaya ve*

intikam kast edip mukabeleden ziyan etmeyeler şer'le Allah buyruğuyla ziyanları tazmin oluna ve ziyan edenlerin haklarından geline". Bu madde ticarete ve tüccarlara dair güvenlik hususunun karar altına alındığı maddedir. Müteakibliyet esasına dayanan bu maddeye göre Macar kralı tebaasından olan tüccarların Osmanlı topraklarına gelerek yapacakları ticarete güvenliğin sağlanacağı bildirilmiş, kazançlarına herhangi bir müdahalede bulunulmayacağı taahhüt edilmiştir. Aynı garantinin Türk tüccarlara Macar topraklarında da verilmesi karar altına alınmıştır. Olası bir zarar durumunda failerin cezalandırılması ve zararın tazmini için devletin yükümlü olmasına karar verilmiş ve bu gibi durumlar için barışın bozulmayacağına veya misilleme yapılmayacağına hükmedilmiştir.

Ahidname maddelerini müteakip ahidnamenin yürürlüğe konulmasına dair hususlar kayıt altına alınmıştır. Buna göre ahidnamenin yürürlüğe konularak işlenmesini sağlamak için *"bu kazâyâyı görüp gözetmek için benim tarafımdan bir yarar âdem Semendire'de ve kral canibinden bir yarar âdem Belgrad'da ta'yin oluna tâ kim zikr olan husûsiyâtı yerli yerine koyalar"* ifadeleri ile Osmanlılar adına Semendire taraflarından bir görevli ile Macarlar adına Belgrad taraflarından bir görevli gönderilmesine karar verilmiştir. Ardından *"ve mezkûr bazirgânlar dahi bâcların ve gümrüklerin ve geçit hakların vilayetlerin âdetlerin üzere edâ kılalar ve bu canibden Engürüs canibine bazirgânlık yahut gayri maslahatta kimesne varmak ister ise uçta duran sancak ve sancak beğlerimin mektubuyla ânların ucda duran banlarına varalar ânların icazetleriyle diledikleri yere varalar ol taraftan benim memleketime gelmek isteyenler bu üslub üzere edeler"* ifadeleri ile ilave bazı hususlar hatırlatılmıştır. Bu kayıtla Macar tüccarlarının Osmanlı topraklarında vermekte oldukları vergileri aynı şekilde vermeye devam etmeleri hatırlatılmıştır. Her iki tarafın tebaa ve tüccarlarının birbirlerinin topraklarına geçişi için sınırlardaki yerel yetkililer görevlendirilmiştir.

Ahidnamenin içeriğine dair hususların bu şekilde tamamlanmasının ardından ahidnamenin yürürlüğe konma biçimi ve yürürlükte kalacağı süreyi bildiren *"bu müsâleha ve dostluk ve iyi komşuluk iki yıla değin ahd olundu ve zikr olan yılların ibtidâsı mezkûr kral benim elçimin önünde and içtiği günden ola"* ifadeleri yer almaktadır. Her ahidnamede bulunmayan bu kısım Osmanlıların barış yapma sürecine dair önemli ipuçları barındırmaktadır. Barış yapılması ve bunun sonucunda ahidname verilmesinin son aşaması karşılıklı olarak yemin edilmesi ve buna dair yazılı bir belge üretilmesi idi. Ahidnamenin Osmanlılarca hazırlanması sonrası ahidname verilen kralın Osmanlı elçisinin

önünde yemin ederek buna dair yazılı bir belge vermesi, süreci tamamlayan adımdır.⁴⁰ Buna göre iki yıl müddetle verilmiş olan bu ahidnamenin başlangıcı olarak Macar kralının Osmanlı elçisinin önünde yemin ettiği tarihin kabul edileceği bildirilmiştir.

1488 tarihli Macar ahidnamesi ahidnamelerin en önemli hususiyeti olan *Yemin* rüknü ile sona ermektedir. Bu özellik ahidnameleri diğer bütün belge türlerinden ayıran rükündür. Padişahın ahdini yemin ve sözle garanti altına alması, başka herhangi bir belge grubunda rastlanmayan bir özelliktir. Bu garanti, padişahın antlaşma şartlarına riayet etme hususunda tüm kutsalları adına yemin etmesi şeklinde hayata geçmektedir. Bu suret ahidnamede rükün, klasik dönem Osmanlı ahidnamelerinde olduğu tafsilatlı formdadır. *"bu ahd üzerine kabul edip eymân-ı mugallaza ile yemin ederim ki kuşandığım kılıç hakkıyçün ve atam dedem ruhiyçün ve oğlucuklarım başıyçün ve benim başım ve canımıçün ve dahi yüz yirmi dört bin peygamber hürmetiyçün ve hazret-i resulün aleyhi efdalü's-salavat pâk ve münever ve mutahher ruhiyçün ve yedi Mushaf sıhhatiyçün dinim hakkıyçün ve yeri göğü yaradan hakkıyçün mâdâm ki mezkûr kral zikr olan şerâit üzerine ola ben dahi dönmeyem."* şeklindeki bu ifadeler Osmanlı padişahının dünya görüşünü ve devletin resmi ideolojisini yansıtmaya açısından da önemlidir. Bu ideoloji, dini değerler ve hükümler anlayışının yanında etnik ve kültürel öğeler tarafından da önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu anlamda kökenlerini eski Türk geleneklerinden alan kılıç ve mızrak gibi savaş aletlerini kutsal sayma hususu *kuşandığım kılıç hakkıyçün* ifadesi ile bu belgede yer almaktadır. Taşıdığı tarihsel önemin yanı sıra Osmanlı diplomatik dilini inşa sürecinde en önemli belgelerden biri olan bu belge, yemin rüknü ile birlikte sona ermekte, ancak belge bir suret olduğu için belgenin son protokölünü oluşturan *Tarih ve Mahall-i Tahrir* kısımları bulunmamaktadır.

1503 Tarihli Ahidnamenin İncelemesi

1503 tarihli Macaristan ahidnamesi incelendiğinde, belgelerin ilk rüknü olan davet rüknünün bu belgede mevcut olmadığı görülecektir. Topkapı Sarayı'na hangi suretle geldiği bilinmeyen bu belgenin davet rüknünü içeren kısmının kesilerek belgenin kısaltıldığı tuğranın yerleşiminden anlaşılmaktadır. Belgeye ilk bakışta fark edileceği üzere tuğra genel teamüle aykırı olarak

⁴⁰ Kolodziejczyk, *a.g.e.*, 51.

belgenin tepesinde bulunmaktadır. Belge fazlasıyla tahrip olmuş bulunduğundan tuğranın yalnızca beyzeleri kalmıştır.

XV. yüzyıldan itibaren gelişmiş bir forma kavuşmuş olan ahidname veya imtiyaz belgeleri nişan formunda düzenlenmiş belge türlerinden biri olması hasebiyle genellikle bir *Nişan Formülü* ile başlarlar. XV. yüzyılın özellikle ikinci yarısından itibaren nişan formülleri de dönemin diplomasi dili ile paralel bir şekilde son derece gelişme göstermiştir. Bu anlamda 1503 tarihli bu ahidnamede bulunan nişan formülü daha sonraki Osmanlı ahidnamelerinde bazı farklılıklar ve eklemelerle sıklıkla göreceğimiz temel formül niteliğindedir. "*Nişan-ı şerif-i âlî-şân-ı sultânî ve tuğra-i garra-i gîti-sitân-ı hâkânî nüffize bi'l-avni'r-rabbânî ve'l-menni's-subhânî hükmü oldur ki*" şeklindeki bu formül, yapısal ve içerik olarak XVI. yüzyıla ait ilk Osmanlı ahidnamelerinin nişan formüllerini inşa eden ilk örnektir.

1503 tarihli ahidnamede nişan formülünün hemen ardından ahidnamelerde olağan olduğu üzere *unvan* formülü yer almaktadır. Bu ahidnamedeki "*şimdiki halde Allah'ın inayeti ile ben ulu padişah cümleye galib hüdvendîgâr karanın ve denizin sultanı ve Rum ve Karaman ve Anadolu ve Rumeli ve bunlardan gayri dahi nice memleketin padişahı ki Sultan Bayezid Han'ın*" şeklindeki unvan formülü ilerleyen dönemlerde son derece uzun ve tımtırlı hale gelecek olan formüllere esas teşkil eder mahiyettedir. Ancak bu formül klasik dönem Osmanlı ahidnamelerinde mevcut unvan formülleri ile karşılaştırıldığında II. Bayezid'e ait diğer belgelerde de olduğu gibi daha arı bir Türkçenin kullanılmış olduğu görülmektedir.

Ahidnamelerin var oluş sebebini açıklayan nakil/iblağ rüknünden hemen önce bu ahidnamede "*benim yüce hazretimin yazılan mektubunu ve ahidnâmesini görüp okuyanlara şöyle ma'lûm ola kim*" şeklinde bulunmakta olan geçiş cümlesi, başka herhangi bir form ya da surette de olsa ne 1482 ne de 1503 tarihli Venedik ahidnamelerinde mevcuttur. Bir benzeri ilk Türkçe Macar ahidnamesinde de mevcut olan bu ifade biçimi II. Bayezid'in yalnızca Macarlara vermiş olduğu ahidnamelere ait bir hususiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ifadelerin ardından Sultan Bayezid'in söz konusu barışın yapılma sürecini anlattığı uzun bir *nakil* kısmı mevcuttur. Buradaki ifadeye göre iki taraf arasında bozulmuş olan sulh "*uslu fikir ve ferâset ehli*" kişilerle istişare sonucu yeniden tesis edilmiştir. Sultan Bayezid sulhu kabul etmiş ve bir ahidname yazdırarak kralın elçisi önünde yemin etmiştir. Sultan Bayezid,

bu yazılan ahidnameyi kendisi bizzat elçiye vererek yazılı hususların kralla görüşülmesi için elçiyi gönderdiğini ifade etmektedir. Fakat daha Macar elçisi Sultan Bayezid ile görüşmeden önce Macar kralı da aynı suretle Osmanlı elçisi ile bir ahidname göndermiştir. Sultan II. Bayezid'in gönderdiği ahidname Macar kralına ulaştıktan sonra iki metin arasında birtakım farklılıklar olduğu ortaya çıkmış ve iki tarafın da onayı ve rızası ile bu farklılıkların giderilmesi için İstanbul'a tekrar elçi gönderilmiştir. Kralın gönderdiği ahidnamenin Sultan Bayezid'in huzurunda okunmasından sonra *"ben dahi kralın ahidnâmesi mucibince ol söyleşilen üzere yedi yıla değin sulhu ve dostluğu kabul ettim"* ifadesi ile ahidname maddelerine geçilmekte ve nakil kısmı sonlanmaktadır. Bu uzun ve dikkat çekici nakil kısmının içerisindeki *"ulu padişahlar arasında elleri altında olan memleketlerin sınırı maslahatı için mâbeynde mu'ahede ve müsâlaha olmak gökçek nesne olup ahdin ve sulhun götürü halka fâidesi olduğu sebepten"* ifadeleri Schaendlinger'in *manifesto* kavramını önerdiği kısımdır.⁴¹ Bu kısım ilk dönem ahidnamelerinden yalnız Sultan Bayezid'e ait ahidnamelerde mevcut olduğundan, padişahın yürüttüğü barışçıl siyaset için meşru bir zemin teşkil etme gayreti olarak değerlendirilebilir.

Mütekabiliyet esasına göre düzenlenmiş olan 1503 tarihli ahidname maddeleri incelendiğinde göze çarpan ilk husus maddelerin son derece tafsilatlı oluşudur. Bu ahidnamenin karşılıklı saldırmazlığı düzenleyen 1. maddesinde Macar kralına ait olan yerler ayrıntılı bir biçimde listelenmiştir. Adı geçen yerler ve Osmanlı memleketlerine saldırmazlık taahhüdü verildikten sonra akın, haramilik ve çetecilik yasaklanmış, asker geçirilmeyeceği karar altına alınmıştır.

2. madde: *"mezkûr kral murad edindiği Rimpapa ve Rîmkralı ve Françe ve İspanya ve Angeliya ve Portukal ve Leh kralı ve Venedik doju Lonarda Loredan ile sâir beğleriyle ve ili ve vilayeti ve tevâbi' iyle ve mecmu' İtalya memleketi Frengistan'dır ve Napolya krallığı ile Çeçilya ceziresiyle ve büyük Meştarke Rodos beğidir ve Sakız ceziresiyle ve ana müte'allik ili vilayeti ve tevâbi' ile ve Marka ve Ankona ve Roman Divüle? ve ânlara müte'allik illeri ve günleriyle fi'l-cümle elleri altında olanlarıyla bu sulhda bile olmasını mezkûr kral hatırı için kabul ettim"*. Bu maddeye göre II. Bayezid Macaristan kralının talebi ve ricası üzerine adı geçen Hristiyan güçlerin bu ahidname kapsamına alınmasını kabul etmiştir. Ancak bu

⁴¹ Schaendlinger a.g.e., XXV-XXVI.

kral ve beylerin ahidnameye dâhil olabilmeleri bir yıl içerisinde elçi ve mühürlü belge göndererek müracaat etmeleri şartına bağlanmıştır. Ardından elçi göndermeyen ya da elçi gönderdiği halde sulha riayet etmeyenlerin bu ahidname kapsamına giremeyecekleri belirtilmiştir. Sulha riayet etmeyen herhangi bir Hristiyan kral ya da bey yüzünden sulhun bozulmayacağı da yine bu maddeye ait önemli hususlardan biridir.

3. maddeye göre Osmanlı ve Macaristan arasındaki Eflak, Boğdan ve Dubrovnik gibi her iki tarafa da vergi veren krallıkların vergilerini şimdiye dek ödedikleri biçimde her iki tarafa da ödemeye devam etmeleri kabul edilmiştir.

4. maddede taraflar arasında gelip giden elçiler ve diğer devlet görevlilerinin herhangi bir resmi belge ya da vergiye ihtiyaç duymaksızın gelip gitmeleri karar altına alınmıştır. Her iki tarafa ait sınırlarda bulunan idarecilerin bu elçi ve memurları bekletmeyerek "*hürmet ve izzetle*" iletmeleri hususu düzenlenmiştir.

5. madde mütekabiliyet esasına dayanmakta olup her iki taraf tüccarının can ve mal güvenliğine dair hususları güvence altına almaktadır. Tüccarlara yerleşme izninin de verildiği bu maddeye göre tüccarların uğradıkları bir zarar olursa sorumluları cezalandırılarak tazmin ettirilecektir.

6. maddeye göre sulhun geçerli olduğu yedi yıl boyunca her iki tarafta da esir alan kimseler olursa her iki taraftan güvenilir kişiler gönderilerek tefiş edildikten sonra failer cezalandırılacaktır.

7. madde diğer maddelere atıfla sayılan hususların barışı bozmayacağını ve ahidname süresinde herhangi bir değişiklik yapılmayacağını bildirmektedir.

8. maddede yine her iki tarafı bağlar şekilde sınırlarda bulunan idarecilerin sulha riayet hususunda uyarılması ve ahidnameye aykırı olarak akın, haramilik, çetecilik gibi faaliyetler meydana geldiği takdirde yalnızca failerin değil, durum tespit edilerek gerekirse yerel idarecinin de cezalandırılmasına karar verilmiştir.

9. madde ile Sultan II. Bayezid yerel beyler ve idareciler dâhil kendisine tâbi olan herkesin bu sulha riayetini kendi tasarrufuna aldığı bildirilmektedir. Aynı şekilde bu sulha dâhil edilmiş olan diğer Hristiyan idarecilerinden biri Osmanlılarla düşmanlık içerisine girerse ve o devlete müdahale etmek

için kralın topraklarından geçme zarureti doğarsa bu durumda krala haber verilmeyeceği veya müsaadesi beklenmeyeceği ifade edilmektedir. Ancak bunun dışındaki durumlar için herhangi bir bahane ile Macar topraklarına asker gönderilmeyeceği ve kralın da bu minvalde Osmanlı topraklarına asker göndermemesi gerektiği hatırlatılmaktadır.

Yukarıdaki maddelerin sıralanışının ardından kraldan gelen ahidname Osmanlı sultanının Venedik ile barışı bozduğu takdirde Macaristan ile de barış bozulacaktır hususunun yer aldığı aktarılmaktadır. Sultan Bayezid bu durumla ilgili olarak *“biz Venedik ile kral hatırı için barıştık”* ifadesi ile Venedik'in Macar kralı tavassutu ile sulh kapsamına alındığının altını çizmektedir.

Bu ifadelerden sonra 10. madde olarak taraflar sulha riayet ettiği sürece barışın devam edeceği taahhüt edilmiş, gerek Venedik tarafından gerekse Macaristan tarafından dostluğa aykırı bir durum zuhur edecek olursa Osmanlıların da sulhu bozacağı ifade edilmektedir. Ancak Venedik veya Macaristan'dan herhangi birinin düşmanca tavrının diğer tarafla da düşmanlık edilmesine sebebiyet vermeyeceği bildirilmektedir. Bu bağlamda dostluk ve barışın Venedik ile ve Macaristan ile ayrı ayrı geçerli tutulduğu ortaya konmaktadır.

Son madde olarak sulhun geçerli olduğu yedi yıl içerisinde padişah ya da kraldan herhangi birinin ölümü durumunda barışın bozulacağı bildirilmektedir. Buna göre sulh her iki hükümdarın da hayatta olduğu takdirde yedi yıl sürecek, eğer taraflardan biri vefat ederse bozulacaktır. Bu hususun kayıt altına alınma biçimi *“Allah saklaya şöyle ki vâki' olan sulh içinde yedi yıl tamam olmadın cümle yaradılmışa fevt eriştiği gibi ki ya krala yahut bizim yüceliğimize ecel erişe zikr olunan sulh bozulup nihayet bulmuş ola”* şeklinde hayli ilginç bir surette olmuştur.

Ahidname maddelerinin tamamlanmasının ardından Sultan Bayezid ahidnamenin yazdırılarak Osmanlı elçisi ile birlikte İstanbul'a gelen Macar elçisi önünde yemin ettiğini ve ahidnameyi bizzat kendisinin elçiyeye teslim ettiğini bildirmektedir. Söz konusu *yemin rüknü* belgede *“ibtidâen yeri göğü yaradan ve yüz yirmi dört bin peygamberle bizim peygamberimiz hazret-i Muhammed Mustafa'yı salla'llahu aleyhi ve sellem gönderen ve mecmû' kitapları gökten indiren ulu Allah'ın azâmetine ve babam ruhuna ve oğlancıklarım başına ve yürüdüğüm yo-*

luma ve kuşandığım kılınca and içerin ki" ifadeleri ile vücut bulmuştur. Bu ifadeler genel olarak klasik yemin formuna benzemekle birlikte "*mecmû' kitapları gökten indiren Allah'ın azametini*" ve "*yürüdüğüm yoluma*" ifadeleri yalnızca bu ahidnameye mahsus ifadelerdir. Ne daha önceki ne daha sonraki ahidnamelerde bu ifadelere rastlanmamaktadır. Yemin rükününden sonra Sultan bir kez daha sulha riayet edildiği müddetçe kendisinin de sulha riayet edeceğini ve ahidnameye dâhil edilmiş olan Hristiyanlardan birinin sulhu bozması durumunda sulhun diğer devletler için bozulmayacağını hatırlatmaktadır. Sulhun başlayacağı tarih ikili tarih atma geleneğine uygun bir biçimde "*bu sulhun ibtidâ tarihi İsa-yı nebi tarihinin bin beş yüz üçüncü yılında ağustosun yirminci gününden ve bizim peygamberimiz salla'llahu aleyhi ve sellem tarihinin dokuz yüz dokuzuncu yılından saferü'l-muzaffer ayının yirmi sekizinci gününden başlayıp mukarrer ola*" şeklinde kaydedilerek ahidname içeriği tamamlanmıştır.

Belgede son olarak *tarih ve mahall-i tahrir* rükünlerinin yer aldığını görmekteyiz. *Tarih* kısmı belgenin yazılış tarihini "*bu ahidnâme İsa-yı nebi tarihinin bin beş yüz üçüncü yılında mâh-ı novevirisin dördüncü gününde ve bizim peygamberimiz Muhammed Mustafa salla'llahu aleyhi ve sellem tarihinin dokuz yüz dokuzuncu yılında mâh-ı cemâziye'l-ulânın on beşinci gününde yazıldı*" şeklinde vermektedir. Bu kısımda Kasım ayının noveviris olarak ifadesi yine ilk kez bu ahidnamede görülmektedir. Osmanlı ahidnameleri arasında kendine has dili ve şaşırtıcı derecede tafsilatlı yapısıyla dikkat çeken bu ahidname "*Be-makam-ı Kostantiniyye*" şeklinde *mahall-i tahrir*in kaydedilmesi ile son bulmaktadır.

S o n u ç

Devletlerarası hukuk açısından en önemli belge grubunu oluşturan ahidnameler Osmanlı-Macaristan diplomatik ilişkilerinde belirleyici bir role sahiptir. Bu rol Osmanlı diplomasi geleneğinin kendine has yapısı içerisinde dönemsel şartlara göre farklılıklar arz edebilen bir karakterdedir. Sultan II. Bayezid dönemi dış politikası incelendiğinde bu dönemsel değişimlerin örnekleri gözlemlenebilmektedir. Şehzade Cem meselesi bu değişimlerde en önemli etkenlerden biridir. Sultan Bayezid ile girdiği taht mücadelesini kaybetmesi sonrası Avrupa'ya iltica eden Şehzade Cem Hristiyan devletler tarafından Osmanlılara karşı kullanılmak üzere elverişli bir faktör olmuştur. Bu durumun neden olduğu kriz, yeni padişahın uluslararası alanda serbest hareket etmesini engellemiştir. Devleti son derece hassas bir devreye sokan bu

süreç Sultan II. Bayezid'in uluslararası siyasette barışçıl bir politika takip etmesini gerektirmiştir. Bu gerekliliğin yansımalarını özellikle 1488 tarihli ahidname suretindeki söylemlerde görmek mümkündür. Bununla birlikte Şehzade Cem'in 1495 yılında ölümünün ardından Sultan Bayezid'in müzakere koşullarının ciddi biçimde iyileştiği, 1503 tarihli ahidnamenin dil ve üslup özellikleri incelendiğinde görülebilmektedir. Bu anlamda bu iki ahidnamenin birlikte değerlendirilmesi, Osmanlı belgelerinin siyasal söyleminin belirli genel bir çerçeve içerisinde kalmakla birlikte politik gelişmelere paralel olarak değişim gösterdiğine örnek teşkil etmektedir.

Belgelerin Tarih ve Diplomatik Bilimi Açısından Önemi bölümünde de ifade edildiği üzere Osmanlı ahidnameleri arasında en eski ikinci Türkçe ahidname metni olan 1488 tarihli belge, dil ve söylem açısından kendisinden sonraki ahidnameleri etkileyen bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle 1488 tarihli ahidname, uluslararası hukuku ve siyasal ilişkileri düzenleyerek belirli bir çerçeveye oturtan bu belge türünün gerek dilbilimsel gerekse yapısal gelişimini takip edebilmek açısından en önemli belgelerden biridir.

1503 tarihli ahidname ise dili ve içeriği bakımından diğer Osmanlı ahidnamelerinden belirgin şekilde farklı bir yapıya sahiptir. Bu belge başka herhangi bir kaynaktan rastlanmayan Osmanlı ahidnamelerinin hazırlanması ile ilgili süreçlere dair orijinal bilgiler ihtiva etmektedir. Bu özellikteki yegâne belge olan 1503 tarihli ahidnamenin Osmanlı diplomatik bilimi bakımından da ayrıca bir değer taşıdığı belirtilmelidir.

1488 ve 1503 tarihli bu iki belge ahidnameler bağlamında kopya ve orijinal belge ilişkisinin sorgulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. XVIII. yüzyıla kadar ahidnamelerin düzenli olarak herhangi bir defter ya da bir mecmuaya kaydedilmediği ve bu nedenle de ahidnamelerin büyük bir kısmının günümüze ulaşmamış olduğu bilinirken 1488 tarihli ahidnamenin bir suretinin özel amaçlı olarak bulundurulmuş olması çeşitli soruları gündeme getirmektedir. Öncelikli olarak bu belgenin mahiyetinin ortaya konması önemlidir. Bu metnin orijinal bir belgeden çıkarılmış bir suret veya müzakereler esnasında kullanılan ancak hiçbir zaman bir ahidnameye dönüşmemiş bir ahidname taslağı olduğuna dair kesin bir yargıda bulunmak bugünkü bilgilerimizle oldukça güçtür. Öte yandan orijinal bir belge olan ve yabancı bir devlet adamına yazılan 1503 tarihli Macaristan ahidnamesinin Topkapı Sarayı Arşivi'ne nasıl girdiği veya burada nasıl kaldığı da ayrıca düşünülmesi

gereken bir husustur. Mevcut bilgi ve belgelerle mukayeseli bir inceleme yapma ve bu sorulara cevap üretme imkânımız şimdilik bulunmamaktadır.

BELGELER

1488 Tarihli Macaristan Ahidnamesi Metni⁴²

Hüve

Sûret-i ahidnâme

1- Ben ki Sultan Bayezid bin Sultan Mehmed bin Sultan Murad Han'ım şöyle ma'lûm ve rûşen ederim şol kimesneler ki benim ahidnâmemi ve berât-
1

2- hümâyûnumu görmek ve işitmeğe layıklardır ki bundan evvel Engürüs ve Çih'ün ve gayri vilayetlerin kralı karındaşım

3- ve hısmım Matyaş Kral ile bizim aramızda müsâleha ve dostluk bâbında hayli söz olup ve biri birimize mektuplar

4- ve haberler gönderilmiş idi ahirü'l-emr kral tarafından zikr olunan müsâleha ve dostluk muhkem ve bünyadlu olmağışün

5- uslu ve akıllı vezirin ve hürmete layık kendi yarar âdemileri Gal Diyak'ı vekil-i mutlak edip tamam işin

6- ve maslahatını mezkûra ısmarlayıp dergâh-ı âlem-penâhıma göndermişler mezkûr Gal Diyak dahi gelip her ne kim

7- kral tarafından ısmarlandıysa bi-tamâmihi beyâna getirdi ve bize dahi tafsiliyle ma'lûm ve mefhûm oldu ben dahi gördüm

8- ânlarıyla müsâleha etmek sebab-i intizâm-ı umûr-ı memlekettir lâ-cerem âlem-i dünyada müsâleha ve dostluk fevkinde hiç

9- nesne olmaz imdi ben dahi mezkûr kralla âsâr-ı hısımlık zuhûra gelmek için ve arada düşmanlık olmamağışün müsâleha etmeğe

10- mâil olup müsâlehaya ve dostluğa işbu şart üzerine rıza verdim ki zikr olunur ol mezkûr kralın

⁴² Belgede üstü çizili olarak kâtip veya daha sonra okuyan bir başkası tarafından vurulanmış kısımlar altı çizili olarak yazılmıştır.

11- ili günü ve vilayeti ve kal'aları ve kaştalları ve burgazları yerli yerinde dura yıkılmak ve bozulmak olmaya

12- hemçünân benim memleketimde olan vilayet ve kal'alar ve yergazlar [burgazlar] ol üslub üzere ola ve bir dahi bu kim benim asker-i

13- zafer-peykerim karındaşım kralın vilayetinden [silinmiş: yahut Karaboğdan ya Eflak ilinden mezkûr] kral ma'rifetinsiz

14- geçip gayri vilayet kâfirlerine akın eylemeğe geçmeyeler ve bir dahi budur kim eğer mezkûr kral çerisi ile

15- kendi düşmanı üzerine yürümek eylese ol düşmanı olan kimesneye benim askerimden ve hazinemden ve nasihatimden ana

16- yardım olmaya ve mezkûr kral dahi bu üslub üzere ola ve bir dahi budur kim bu müsâlehanın içinde

17- eğer karındaşım kralın elçileri yahut âdemileri atebe-i ulyâma kendi maslahatlarıçün gelmek isterler ise onlar için

18- tutu ve istimaletnâme talep olunmaya benim elçilerimiçün ve âdemlerimçün dahi bu üslub üzere ola

19- geeler gideler kimesnesine ziyan ve zarar yetişmeye ve bir dahi budur kim mezkûr Engürüs kralının

20- bazirgânları ve tâcirleri sefer emin[i] olan kimesneleri benim memâlik-i mahrûseme geeler ve gideler bazirgânlık

21- edeler ânlarla ve ânların rızıkına benim memleketim halkından kimesnesine zarar ve ziyan yetişmeye benim dahi

22- bazirgânlarım ve tâcirlerim onların vilayetine varalar geeler kimesneden ziyan görme[ye]ler eğer mezkûrlara bir ziyan

23- olursa ol ziyan için müsâleha bozulmaya ve intikam kast edip mukabeleden ziyan etmeyeler şer'le Allah

24- buyruğuyla ziyanları tazmin oluna ve ziyan edenlerin haklarından geline ve bu kazâyâyı görüp gözetmek için benim tarafımdan

25- bir yarar âdem Semendire'de ve kral canibinden bir yarar âdem Belgrad'da ta'yin oluna tâ kim zikr olan husûsiyâtı

26- yerli yerine koyalar ve mezkûr bazirgânlar dahi bâcların ve gümrüklerin ve geçit hakların vilayetlerin âdetlerin üzere

27- edâ kılalar ve bu canibden Engürüs canibine bazirgânlığa yahut gayri maslahatta kimesne varmak ister ise

28- ucda duran sancak beğler ve beğ mektubuyla ânların uçta duran banlarına varalar ânların icazetleriyle

29- diledikleri yere varalar ol taraftan benim memleketime gelmek isteyenler bu üslub üzere edeler

30- ve bu müsâleha ve dostluk ve iyi komşuluk iki yıla değin ahd olundu ve zikr olan yılların ibtidâsı

31- mezkûr kral benim elçimin önünde and içtiği gündün ola bu ahd üzerine kabul edip eymân-ı mugallaza ile

32- yemin ederim ki kuşandığım kılıç hakkıyçün ve atam dedem ruhiyçün ve oğlucuklarım başıyçün ve benim başım ve canımıçün ve dahi

33- yüz yirmi dört bin peygamber hürmetiyçün ve hazret-i resulün aleyhi efdalü's-salavat pâk ve münevver ve mutahher ruhiyçün ve yedi Mus-haf sıhhatiyçün

34- ve dinim hakkıyçün ve yeri göğü yaradan hakkıyçün mâdâm ki mezkûr kral zikr olan şerâit üzerine ola ben dahi dönmeyem.

1503 Tarihli Macaristan Ahidnamesi Metni⁴³

1) Nişan-ı şerîf-i âlî-şân-ı sultânî ve tuğra-i garra-i gîti-sitân-ı hâkânî nüfize bi'l-avni'r-rabbânî ve'l-menni's-subhânî hükmü oldur ki

2) şimdiki halde Allah'ın inayeti ile ben ulu padişah cümleye gâlib hüdâvendigâr karanın ve denizin sultanı ve Rum ve Karaman ve Anadolu ve Rumeli ve bunlardan gayri dahi

3) nice memleketlerin padişahı ki Sultan Bayezid Han'ın benim yüce hazretimin yazılan mektubunu ve ahidnâmesini görüp okuyanlara şöyle ma'lûm ola kim bundan evvel Engürüs

4) ve Çih memleketlerinin kralı İvladisav [Vladislav] ile olan sulhumuz ve dostluğumuz bir vechle bozulup düşmanlığa dönmüş idi ammâ ortamızda olan uslu fikir ve ferâset

⁴³ Metinde geçen tüm özel adlar harekelendirilmiştir. Metnin transkripsiyonu bu hareketler esas alınarak yapılmıştır.

5) ehli kimesnelerin meşveretiyle sulh olunmak bâbında çok söz gelici olmuş idi şimdiki halde ol söz gelici nihayet bulup evvelki gibi dostluğumuz yine yenilenip ortamızda

6) mehabet muhkem olmak için kralın kendi yanından kralın mektuplarıyla o sulh bâbında ısmarlanan sözleriyle bundan evvel benim yüce hazretime fahrü'l-âyân Belgrad'ın

7) evvelki banı olan Çopur Martin adlı yarar ve mu'temed elçisi gelip dahi kral tarafından barışıklık ve dostluk olmak hususunda her ne kim ısmarlanmış ise [belgede kopukluk]

8) takrir edip haberi ne ise benim izz-i huzurumda sebep ma'lûm oldu imdi eyle olsa ulu padişahlar arasında elleri altında olan memleketlerin ra'iyeti maslahatı için

9) mâbeynde mu'ahede ve müsâleha olmak gökçek nesne olup ahdin ve sulhun götürü halka fâidesi olduğu sebebden benim yüce hazretim dahi kral ile ortamızda

10) yedi yıla dek sulh u salah olmağa rıza verip ve kabul edip dahi iki canib vezirlerinin meşveretle sulh bâbında arada söylenen sözler ve mâ-lâbüd olan mühimmâtlar

11) ne ise yazılıp ahidnâme olup dahi zıkr olan sulhun takarrürünün padişahlar ortasında vâki' olan âdet ve kanun üzere mezbûr kral elçisinin yanında and

12) içip ol yazılan ahidnâmeyi kendi mübarek elimle kralın elçisine verip ve mezkûr kral elçisine icâzet verip dahi ol [belgede kopukluk]

13) kralla şöyleşip itmâm etmek için hemçünân şöyleşilen üzere benim yüce hazretim canibinden dahi yarar ve mu'temed kulum ulûfecilerim başı Kasım'ı elçi ta'yin edip dahi

14) mezkûr kral elçisi yüce hazretime vâsıl olmazdan öndin ben kral tarafına risalete göndermiş idim ol dahi varıp krala buluşup ve şöyleşip sâbıkan?

15) söylenen üzere kral dahi yüce hazretimin elçisine ahidnâme yazıp vermiş imiş ammâ yüce hazretim canibinden mezkûr kral elçisi ile gönderilen ahidnâmenin

16) suretini mezbûr kral elçisi krala gönderip dahi kral verdiği ahidnâme ile tatbik olundukta yazılan ahidnâmelerin ikisinde bile ba'zı tefâvüt

17) vâki' olduğu sebepten iki canibin rızası ile ol tefâvüt olan yerler ıslah olunup dahi kral canibinden tekrar ahidnâme yazılıp yüce hazretimin

18) elçisine verilip icâzet olup dahi andan sonra ol ahidnâmelerden tefâvüt vâki' olan ibâretlerin ıslahı ve itmâmı maslahatı için yüce kapımdan dahi

19) tekrar ahidnâme yazılmak için benim yüce hazretimin elçisi yanınca kral kendi yarar ve mu'temed âdemlerinden Firisunlu? knez Görge'i ve divanı kâtibi Şubin

20) Peranlı? Kriştof'u risalet tariki ile benim yüce hazretime göndermiş hâliyâ yüce hazretime gelip vâsıl olup dahi sulh ede kral ısmarladığı sözleri

21) takrir edip ve kral-ı mezkûr yüce hazretimin elçisiyle gönderdiği ahidnâme dahi tafsili ile benim izz-i huzurumda okunup ma'lûm olduktan sonra ben dahi kralın

22) ahidnâmesi mucibince ol söyleşilen üzere yedi yıla değin sulhu ve dostluğu kabul ettim şol şart üzerine ki bu müddet-i sulh içinde benim yüce hazretimle

23) ve benim elim altında ve hükmümde olan illerim vilayetlerim ve beğlerim ile dahi Yukarı Hersek vilayeti ve ana müte'allik ili günü ile ve mezkûr Hersek vilayetinin

24) ucunda olan Proloşiçe ve İmoçka ve Roğ ve Yargomoçe? ve Lubuşka ve Mostar ve Poçitel ve Blagay ve Nova ve Resne ve Kluç

25) ve Mileşeva nam hisarlarda ve varoşlarına ve andan gayri Bosna vilayeti ili günü ile ve Bosna vilayetinin ucunda olan Kamangrad ve diğer Kluç ve Hlivne

26) ve Belgrad ve Vinçaç ve Komotin ve Travnik [ve] Virbiliçe ve İvrandık ve Doboy ve Mağlay ve Akhisar ve Suset ve Toricene ve Fenarlık

27) ve Prozor ve Bobofça ve Dubrovnik nam kal'alardan ve varoşlarına ve andan gayri İzvornik kasarı tevâbî'i ile ve ili günü ile ve Tuna kenarında vâki'

28) olan Serf memleketi Semendire kal'asıyla ve ana müte'allik ili ve tevâbi'î ile ve Semendire ucunda olan Havale ve Koyluç ve Hram Güvercinlik nam hisarlardan

29) ve varoşlarına ve Braniçeva'nun iline ve tevâbi'ne ve andan gayri Şişman memleketinin tevâbi'lerine ve Flordin ve Vidin nam hisarlarına ve varoşlarına

30) ve iline vilayetine ve mecmu' kenar nahiyelerine ve köylerine ve Şişman memleketinin ucunda olan Rahova ve Niğbolu ve Yergöğü ve Soros nam kal'alarına ve varoşlarına

31) ve köylerine ve Kili ile Akkirman nam kal'alarına sınırlarından ve hisarlarından gayri ve denizden varınca bu maslahat dâhil olup mezkûr kralın ve kralın

32) beğlerinden ve banlarından ve tevâbi'inden ve levâhikinden hiç vec-hile zarar yetişmeye ve dahl ve tecavüz olunmaya andan sonra kralın dahi eli altında ve hükmünde

33) olan Engürüs ve Çih memleketi illeri ve tevâbi'ileriyle dahi Morava'nun memleketi markizliği ile ve iki İşperbe'nin? hersekliği ile Lozaçiye?

34) hersekliği ile ve altı şehir hersekliği ile ve bu zikr olunanların tevâbi'î ve levâhiki ile ve Dalmaçya ve Hırvat ve İslovin ve Erdel ve Bosna ve Yayçe ve Semendire

35) karşısında olan kralın memleketi ucunda Serebrenik ili günü ile ve Böğürdelen tevâbi'î ile Belgrad ve Söreyn ve andan gayri kralın eli altında olan

36) sâir kenar hisarlarıyla ve Arvanadine? dahi illeri vilayetleri ile ve köyleriyle yukarıda zikr olunan üzere yedi yıl va'deye değin sulh u salah içinde

37) olup benim yüce hazretimden ve vezirlerimden ve paşalarımın ve beğlerimden ve kenar sahiblerinden mezkûr kralın zikr olunan iline vilayetine ve kenar kal'alarına dahi zarar ve ziyan

38) yetiştirilmeyip akın ve haramilik ve çete tariki ile çeri geçirilmeye ve gönderilmeye ve andan sonra mezkûr kral murad edindiği Rimpapa ve Rimkralı ve Françe ve İspanya

39) ve Angeliya ve Portukal ve Leh kralı ve Venedik doju Lonarda Lorendan ile sâir beğleriyle ve ili ve vilayeti ve tevâbî'iyile ve mecmu' İtalya memleketi ki Frengistandır

40) ve Napolya krallığı ile Çeçilya ceziyesiyle ve büyük Meştarke Rodos beğidir ve Sakız ceziyesiyle ve ana müte'allik ili vilayeti ve tevâbî'i ile ve Marka ve Ankona

41) ve Roman Divüle? ve ânlara müte'allik illeri ve günleriyle fi'l-cümle elleri altında olanlarıyla bu sulhda bile olmasını mezkûr kral hatırı için kabul ettim

42) şol şart üzere ki zikr olunan Hristiyan beğlerinden Rimpapa izboruyla ve ili ve vilayeti ve tevâbî'i ile mukarrer bu sulhda bile olması kralın uhdesinde ola

43) ammâ Rimpapa'dan gayri baki Venedikli Hristiyan beğleri var ise her kimin ki bu mu'ahedede bile olmak maksudu ola bir yıla dek ol yüce hazretime elçi ile mühürlü kâğıdı gele

44) mukarrer bu sulhda bile ola ve her kangısının ki bir yıla dek yüce hazretime elçisiyle mühürlü kâğıdı gelmeye sulhden hariç ola ve bu zikr olunan Hristiyan beğlerinden

45) her kangısı sulhu onat ri'âyet etmeyip gizli ve aşikâr kurudan ve denizden benim yüce hazretimin iline vilayetine ve tevâbî'ine gâret için çeri çekip seğirdip dahl ve tecavüz eder ola

46) ol vakit kral canibinden anın gibilere mukayyed olunmaya mukabelesinde benim yüce hazretim canibinden dahi düşmanlık olur ise yalnız hemen ol yaramazlık eden kimesneler ile?

47) olalar yaramazlık etmeyip sulhu onat ri'âyet eden kimesneler ile sulhumuz yine mukarrer ola el-hâsıl bu sulhnâmede zikr olunan kimesnelerden ve sâir Hristiyan

48) beğlerinden ba'zısının elçisi gelmemek ile ve yahud ba'zısı sulhu onat ri'âyet etmemek ile benim yüce hazretimle kral arasında ve elçileri gelip sulhu onat

49) ri'âyet eden sâir Hristiyan beğleri arasında olan sulhumuz ve dostluğumuz bozulmayıp hali üzere baki ve mukarrer dura andan sonra Kara Boğdan oğulları ile

50) ve cemî' Moldova memleketi ile ve Eflak ili voyvodası Radul hemçünân oğullarıyla ve kendinin ili ve günüyle kral yanınca bu sulhda bile dâhil olup haraçların

51) ve pişkeşlerin şimdiye dek veregeldikleri üzere vereler ziyade talep ve te'addi olunmaya ve krala veregeldikleri âdetlerin dahi vereler ziyade talep ve te'addi

52) olunmaya ve bunlarclayın Dubrovnik dahi şehirleriyle ve ili ve günüyle bu sulhda kral yanınca bile olup şimdiye dek veregeldikleri haraçların vereler

53) ziyade nesne talep olunmaya ve krala veregeldikleri âdetlerin dahi vereler ziyade talep ve te'addi ve iftira olunmaya ve bu barışıklık içinde iki taraftan dahi

54) yeniden kal'a yapılmaya ve kılınmaya ve iki taraftan dahi elçiler gelir olsa ve âdemler gönderilir olsa ânların için tutu talep olunmaya kâğıdsız ve nişansız ve kefilsiz

55) bî-havf varalar geleler kimesne mâni' ve müzâhim olmaya ve ortamızda varıp gelen elçiler ve âdemler eğlendirilmeyip irsal olunalar ve benim yüce hazretimin

56) memleketi ucunda olan kralın beğleri ve banları ve bu sulhda bile olıcak sâir Hristiyan beğlerinin uç beğleri ve kapudanları ve kurudan ve denizden gönderilen

57) yere değin birbirimizin âdemlerin hürmet ve izzet ile iletip sağ ve esen yine getireler her birimizin bazirgânları denizden ve kurudan birbirimizin memleketine

58) emn u aman üzere yürüyüp alım ve satım edeler kimesnenin nefesine ve malına zarar ve ziyan olmaya ve bir yerde durup takarrur ve tevakkuf etmeli olurlarsa durular yerli yerlerine gitmeli olıcak

59) yine gideler kimesne mâni' ve müzâhim olmaya şöyle ki her kangımızın bazirgânlarına nâgâh bir zarar ve ziyan yetişir ise muhkem teftiş olunup yaramazlık edenin hakkından geline ve ettiği

60) zarar ol yaramazlık edene tazmin ettirile ve her kangımızın memleketinden bu barışıklık içinde bir kimesneyi bir vechle esir eyleyip ya sulha muhâlif iş edip bir zarar

61) ve ziyan etmiş olalar ol zarar ve ziyan olan yerler vâki' olan yaramazlığı teftiş etmek için iki taraftan yarar ve mu'temed âdemler gönderip şer'le ve kanunla

62) teftiş olunup görüle ba'de't-teftiş zâhir olan yerine konulup günahlı olan kimesnelerin âdet-i kadime üzere hakklarından geline ammâ bu kadar nesne bu barışıklık bozulmağa

63) sebep olmaya ve zikr olunan va'de tebdil olunmayıp hali üzere mukarrer dura ve uçta olanlara tehdid ve te'kid oluna kurudan ve denizden bir-birimizin iline vilayetine

64) ve tevâbi'ine gizli ve aşikâre akın ve haramilik olmaya ve çete geçirilmeye ve martoloslar ve gayriler çeteye geçip zarar ve ziyan eylemeyeler şöyle ki her kangı taraftan sulha muhâlif

65) bir iş ola yalnız ol fesad edenin hakkından gelinmek değil ol kenar sahibinin dahi ma'rifeti ile olduğu ma'lûm olıcak anın dahi bile hakkından geline ve her tarafın

66) beğlerine ve nâiblerine ve kapudanlarına tenbih ve te'kid oluna denizden ve kurudan zikr olunan üslub üzere müddet-i sulh içinde olan barışıklığı hilesiz ve illetsiz muhkem koyalar

67) hiçbir vechle bile hile ve gadr eylemeyeler ve benim ilim ve memleketim beğlerine dahi bu sulhu ri'ayet ettirmek benim ahdimde olsun ve bu sulhde bile olan Hristiyan beğlerinden

68) birisi düşmanlık eyleye memleketi kral memleketinden öte olup anın memleketine varılmalı olıcak kral memleketinden aşırı uğramak zaruri olsa tenbih olunmaz sözün/sınırın? kralın

69) memleketi aşırısından uğramaya ve hiçbir bahane için aşikâre ne çeri ve ne haramilik az çok gönderilmeye kral dahi eyle ede andan sonra yüce hazretimin

70) elçisi getirdiği kralın ahidnâmesinde şöyle yazılmış ki mesela Venedik beğleri ile her ne vechle olur ise ki mezkûr yüce hüdâvendigârın yüceliği barışıklığı

71) bozup tebdil eyleye beher hal ol vakit bizimle ve bizim krallığımızla dahi bozulmuş oluna deyü kayd olunmuş idi biz Venedik ile kral hatırı için barışık

72) mâdâm ki ânlardan bir yaramazlık olmaya bizden dahi olmaz ammâ eğer ya kral tarafından ya Venedik beğleri tarafından ahde muhâlif bir iş olup dostluk bozulup

73) ve düşmanlığa döner ise ol vakit adâvet edenle bu taraftan dahi düşmanlık olıcak ol bir canib dahi gerek Venedik beğleri olsun gerek kral tarafı olsun

74) dilerse adâvet eyleye diler ise dostluk edeler andan sonra Allah saklaya şöyle ki bu vâki' olan sulh içinde yedi yıl tamam olmadan cümle yapılmışa

75) fevt eriştiği gibi ki ya krala yahut bizim yüceliğimize ecel erişe zikr olunan sulh bozulup nihayet bulmuş ola ve bu zikr olunan sulh ve ahd ve dostluk

76) şimden geri tebdil olunmayıp mukarrer olmak için yüce hazretim ahidnâme yazıp dahi yüce hazretimin elçisi yanınca yüce kapıma gelen kralın elçileri yanında and içip

77) bu yazılan ahidnâmeyi kendi mübârek elimle kralın zikr olunan elçilerine verip dahi mezkûr elçilere icâzet verdim ve buyurdum ki benim yüce hazretimle kral

78) arasında işbu ahidnâmede yazılan kayıtlar ve şartlar üzerine emr-i sulh ve ahd mukarrer ve mü'ekked ola eyle olsa hâliyâ bu ahidnâmede yazılan ahdin şartları

79) ri'ayeti için ibtidâen yeri göğü yaradan ve yüz yirmi dört bin peygamberle bizim peygamberimiz hazret-i Muhammed Mustafa'yı salla'llahu aleyhi ve sellem gönderen ve mecmû' kitapları

80) gökten indiren ulu Allah'ın azâmetine ve babam ruhuna ve oğlan-cıklarım başına ve yürüdüğüm yoluma ve kuşandığım kılınca and içerin ki bu ahidnâmede yazılan şartları

81) ri'âyet edem inşâ'allahu te'âlâ mâdâm ki kral canibinden olmaya benden dahi olmaya ve bu sulhde bile olan Hristiyan beğleri canibinden benim ilime vilayetime

82) ve kal'alarım ve şehirlerime zarar ve ziyan yetişmeye ve ahde muhâlif bir nesne sâdır olmaya benden dahi ahde ve sulha muhâlif nesne sâdır olmaya yukarıda zikr olunduğu gibi

83) şöyle ki Hristiyan beğlerinden birisinden ahde muhâlif bir nesne vâki' ola anın muhalefetinden sâir beğler ile olan ahde ve sulhe zarar gelmeye ve bu sulhun

84) ibtidâî tarihi İsa-yı nebi tarihinin bin beş yüz üçüncü yılında ağustosun yirminci gününden ve bizim peygamberimiz salla'llahu aleyhi ve sellem tarihinin dokuz yüz

85) dokuzuncu yılından Saferü'l-muzaffer ayının yirmi sekizinci gününden başlayıp mukarrer ola andan sonra bu ahidnâme İsa-yı nebi tarihinin bin beş yüz üçüncü yılında

86) mâh-ı novevirisin dördüncü gününde ve bizim peygamberimiz Muhammed Mustafa salla'llahu aleyhi ve sellem tarihinin dokuz yüz dokuzuncu yılında mâh-ı Cemâziye'l-ulânın

87) on beşinci gününde yazıldı.

Be-makam-ı Kostantiniyye

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, E. 5861.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, E. 7675.

Tarihler

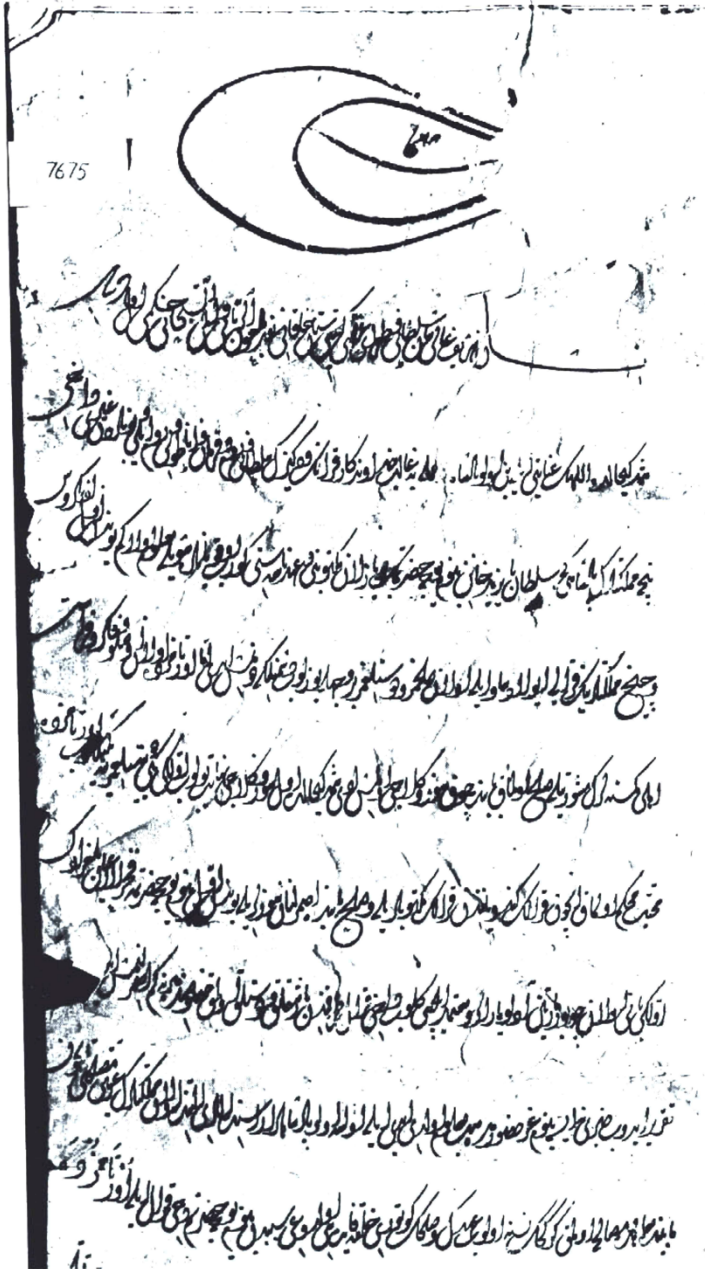
- HAMMER-PURGSTALL, Freiherr Joseph von, *Devlet-i Osmaniye Tarihi* c. II, trc. Mehmet Atâ, İstanbul 1329 (1911).
- _____, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, c. IX, Peşte 1833.
- JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 2. Cilt (1451-1538)*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017.
- ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1 (1299-1453)*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011.

Araştırma Eserleri

- BAŞ, Göksel, "XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Balkanlarda Osmanlı Serhad Organizasyonunun Oluşumu: Kaleler Ağı, Askeri Personel, Finansman ve Mali Külfet", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 33 (Haziran 2018), 151-181.
- BAŞTAV, Şerif, *Osmanlı Türk-Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir (1456'ya kadar)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1991.
- DİLBAŞ, Gökhan, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki İlerleyişinde Bir Dönüm Noktası: 1456 Belgrad Kuşatması", *Türk Tarihinde Balkanlar*, c. II, ed. Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik ve Serkan Yazıcı, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, 397-430.
- EMECEN, Feridun, "Kosova Savaşları", *DİA* c. 26 (2002), 221-224.
- EROĞLU, Haldun, "Osmanlı-Sırp İlişkileri (1347-1521)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, c. 41 (2017), 79-106.
- FISHER, Sydney Nettleton, *The Foreign Relations of Turkey 1481-1512*, University Of Illinois Press, Urbana 1948.
- FODOR, Pal, *The Unbearable Weight of Empire-The Ottomans in Central Europe. A Failed Attempt at Universal Monarchy (1390-1566)*, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences, Budapest 2016.

- _____, -David, Geza "Hungarian-Ottoman Peace Negotiations in 1512-1514", *Hungarian-Ottoman Military and Diplomatic Relations in the Age of Süleyman the Magnificent*, ed. Geza David-Pal Fodor, Budapest 1994, 9-45.
- GENÇ, Nevin, *II. Kosova Savaşı*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 1993.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Avrupa'da İktidar Mücadelesi: Osmanlı-Macar İlişkileri*, Kronik Kitap, İstanbul 2019.
- _____, "Korvin Mathias (Mátyás)'ın Bayezid II.e Mektupları Tercümelere ve 1503 (909) Osmanlı-Macar Muahedelerinin Türkçe Metni", *Belleten*, c. XXII, S. 87 (1958), 369-390.
- GUBOĞLU, Mihail, "Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar", *IX. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, c. II (1988), 829-843.
- HAZAI, György, "A Topkapu Szeráj Múzeumának magyar vonatkozású iratai", *Levéltári Közlemények*, c. 26 (1955), 286-295.
- _____, "Urkunde des Friedensvertrags zwischen König Matthias Corvinus und dem türkischen Sultan 1488", *Beiträge zur Sprachwissenschaft, Volkskunde und Literaturforschung: Wolfgang Steinitz zum 60. Geburtstag am 28. Febr. 1965*, ed. Aleksandr V. Isačenko, Wilhelm Wissmann, and H. Strobach, Berlin 1965, 141-146.
- _____, "XV. Yüzyıl Sonlarında Macar-Türk Diplomatik İlişkileri Üzerine", *VII. Türk Tarih Kongresi Ankara: 25-29 Eylül 1970 Kongreye Sunulan Bildiriler*, 2. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1973, 596-601.
- İŞIKSEL, Güneş, "Friendship and the principle of good neighbourhood between Bayezid II and Matthias Corvinus", *Matthias Corvinus und seine Zeit. Europa am Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit*, Wien 2011, 33-36.
- İNALCIK, Halil, *Fatih Devri Üzerinde Tedkikler ve Vesikalar I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- _____, "Mehmed II", *DİA*, c. 28 (2003), 395-407
- _____, "Murad II", *DİA*, c. 31 (2006), 164-172.
- _____, "Murad II", *İA*, c. 8 (1979), 598-615.
- KALMAN, Benda, "Hristiyan Birliği ve XV. Asırda Osmanlı İmparatorluğu-Macaristan Münasebetleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 28-29 (1975), 83-112.
- KOŁODZIEJCZYK, Dariusz, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century): An Annotated Edition of 'Ahdnames and Other Documents*, Brill, Leiden 1999.

- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1994.
- NEUMANN, Iver B., Kristin Haugevik & Jon Harald Sande Lie, "Kinship in International Relations: Introduction and Framework", *Kinship in International Relations*, (ed. Kristin Haugevik & Iver B. Neumann), Routledge, London 2019, 1-20.
- NORADOUNGHIAN EFFENDİ, Gabriel, *Recueil d'actes Internationaux de l'Empire Ottoman*, v. I, Paris 1897.
- PALOSFALVI, Tamas, *From Nicopolis to Mohacs: A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389-1526*, Brill, Leiden 2018.
- PANAITE, Viorel, *Ottoman Law of War and Peace: The Ottoman Empire and Its Tribute Payers from the North of the Danube*, (Second Revised Edition), Brill, Leiden 2020.
- _____, "Western Diplomacy, Capitulations and Ottoman Law in The Mediterranean (16th - 17th Centuries). The Diplomatic Section of The Manuscrit Turc 130 From The Bibliothèque Nationale in Paris", *Erken Klasik Dönemden XVIII. Yüzyıl Sonuna Kadar Osmanlılar ve Avrupa - Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, 357-387.
- Papp, Sándor, "The System of Autonomous Muslim and Christian Communities, Churches, and States in the Ottoman Empire", *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, (ed. Gábor Kármán and Lovro Kunčević), Brill, Leiden 2013, 375-419.
- SCHAENDLINGER, Anton C. (ve Claudia Römer), *Die Schreiben Süleymans des Prächtigen an Karl V., Ferdinand I. und Maximilian II. aus dem Haus-, Hof- und Staatsarchive zu Wien- Transkriptionen und Übersetzungen*, Wien 1983.
- TANSEL, Selahaddin, *Sultan II. Bâyezit'in Siyasî Hayatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2017.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- Nisan 2021.

EK 2: 1503 Tarihli Ahidname-I

“ THE DEVELOPMENT OF OTTOMAN-HUNGARIAN RELATIONS IN THE
CONTEXT OF OTTOMAN-HUNGARIAN AHDNAMES AND STUDIES ON
TURKISH-HUNGARIAN AHDNAMES OF THE PERIOD OF BAYEZİD II”

Abstract

Ottomans ensured that the legal, political, economic and diplomatic relations were grounded and defined the principles by means of the ahdnames that they have given to various states and communities since the XVI. century. In this context, ahdnames as diplomatic documents are the most fundamental documents in defining Ottoman diplomatic and politic history. Among these documents, Hungary ahdnames whose texts are ocured from XIV. century are regarded as the most fundamental ones in terms of comprehending and analyzing Ottoman-Hungarian relations. In this study, the role of Ottoman ahdnames in Ottoman-Hungarian diplomatic relations, along with their historical significance, are brought into question. Furthermore, the role and significance of these ahdnames in forming of the ahdname as an area studied by Ottoman diplomatic science is emphasized. In addition, the political development of Ottoman-Hungarian relations until the beginning of the XVI. century is examined in the context of ahdnames and then the significance of two extant Turkish ahdname texts in Ottoman-Hungarian diplomatic relations is examined. An undated text from the Bayezid II period has existed as the first Turkish ahdname on Ottoman-Hungarian relations. Although György Hazai published this text in a Hungarian article in 1965, it was not evaluated and was not used in subsequent studies in Turkey – with very few exceptions. Unfortunately, the mentioned text is a copy, not an original one. In this context, we don't have exact information whether the original of this ahdname had been granted. However, this text, which has a very important place within the framework of Ottoman-Hungarian relations, is extremely significant with regard to the development of bilateral relations and setting an example for Turkish ahdnames issued afterwards. Based on this characteristic and importance, this text is republished by transcription and examined diplomatically and historically. The Hungarian ahdname of 1503 is another of the most important documents has survived to the present day in the history of Ottoman-Hungarian diplomatic relations. This ahdname which Tayyib Gökbilgin published only with its photocopy and evaluated briefly, is the only original Turkish Hungarian ahdname. Even if it has a big importance in this regard, the ahdname of 1503 holds a special place due to its content among all Ottoman ahdnames. The information it provides about the emergence process of an Ottoman ahdname is extremely valuable. Furthermore the text of this document which is the only ahdname in which the borders defined between the two states are fully recorded is being published for the first time in Latin letters and is being studied diplomatically and historically.

Keywords

Ottoman Empire, Hungary, Ahdname, Treaty, Diplomacy, Ottoman Diplomatics.